

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Adéla Gieblová

Individualismus v díle Natsume Sōsekiho

Individualism in Natsume Sōseki's Work

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

Podpis:

Abstrakt (česky)

Práce se zabývá individualismem v díle Nacume Sósekiho. Cílem je zjistit, jak problematice individualismu rozuměl sám autor a na základě jakých osobních zkušeností k tomuto pojetí došel. Druhá část práce se věnuje rozboru čtyř děl, Boččan, Sanširó, Sorekara a Kokoro, na kterých chci poukázat, jaké typy individualit Sóseki čtenářům představil, a jak filosofie individualismu ovlivnila jeho literární činnost.

Abstract (in English)

A thesis deals with individualism in Natsume Sōseki's work. The main topic is about how did the autor himself understand the individualism and based on which personal experiences did he create his conception of it. The second part of this thesis analyzes four literary works, Botchan, Sanshirō, Sorekara and Kokoro, on which I would like to show, which types of individuals Sóseki introduces to his readers and how the philosophy of individualism affected his literary work.

Klíčová slova (česky)

Nacume Sóseki, individualismus, japonská literatura, Kokoro, Sorekara, Sanširó, Boččan

Key words (in English)

Natsume Sōseki, individualism, japanese literature, Kokoro, Sorekara, Sanshirō, Botchan

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Nacume Sóseki 夏目漱石	7
2.1. Život před Londýnem.....	7
2. 2. Pobyt v Anglii	11
2.2.1. Sósekiho duševní stav.....	13
2.3. Po návratu do Japonska.....	13
3. Vymezení pojmu „individualismus“	17
3.1. Stručná charakteristika období Meidži.....	17
3.2. Individualismus a literatura období Meidži	18
3.3. Sóseki a individualismus.....	19
4. Rozbor vybraných literárních děl	23
4.1. Boččan	23
4.2. Sanširó.....	29
4.3. Sorekara.....	36
4.4. Kokoro.....	43
5. Srovnání	53
6. Závěr	56
7. Seznam použité literatury	57

1. Úvod

Tématem mé práce je individualismus v díle japonského spisovatele Natsume Sosekiho. Konkrétněji se budu zabývat autorovým pojetím dané problematiky a způsobem, jakým se jeho osobní filosofie odrazila na jeho literární tvorbě. K analýze jsem si vybrala čtyři knihy počínaje společenskou satirou *Boččan* 坊ちゃん (*Boččan*), která se řadí k jeho rané tvorbě, další dva romány *Sanširó* 三四郎 (*Sanširó*) a *Sorekara* それから (*A pak*) patřící k jeho první trilogii a *Kokoro* こころ (*Srdce*) jako vrchol trilogie třetí.

Nejprve se důkladně zaměřím na autorův život, neboť těžké dětství a silná osobní zkušenost života za hranicemi Japonska markantně ovlivnily Sosekiho specifické vnímání filosofie individualismu. Při tvorbě popisu autorova života mi byla především nápomocna publikace *Dawn to the West* od Donalda Keena, který v rámci své rozsáhlé studie japonské moderní literatury věnoval kapitulu i Sosekimu, a kniha *Reflections in the Glass Door* od Marvinu Marcuse, kde je autorův život představen primárně skrze jeho osobní spisy.

V další části doplňuji autorovy životní osudy stručnou charakteristikou období Meidži, ve kterém vyrůstal a působil. Atmosféra a specifika doby také jistě měly nepopiratelný vliv na formování jeho osobnosti a přístupu k individualismu a jsou potřebná k dokreslení autorova portrétu.

Ještě před tím, než představím, co pro Sosekiho znamenal pojem individualismus, v krátkosti nastíním objevení konceptu individuality jakožto nového tématu v kontextu moderní japonské literatury. Zde jsem čerpala z knihy *The Japanese Novel of the Meiji Period and the Ideal of Individualism* od autorky Janet A. Walker.

Následně se budu věnovat myšlenkám individualismu, tak jak je vykládal přímo sám autor. Velkým přínosem mi byl záznam Sosekiho přednášky s názvem *Watakuši no kodžinšugi* 私の個人主義 (*Můj individualismus*), ke které poskytl anglický komentář Jay Rubin.

Těžištěm celé práce je poslední část věnována rozboru čtyř autorových děl. V rozboru se primárně zaměřím na hlavní postavy těchto příběhů, především na vykreslení jejich charakterů. Zajímá mě, jaké typy individualit Soseki čtenáři nabízí a zda se na nich a jejich okolí odráží autorovy názory a ideje. Užitečným zdrojem se ukázala být kniha *The Psychological World of Natsume Sōseki*, v překladu Williama F. Tylera, jejíž autor je japonský přední psychoanalytik Doi Takeo.

V kapitole před závěrem poté poskytnu charakteristiky hlavních hrdinů a jejich vzájemné srovnání. Také se pokusím shrnout, zda a jak se Sósekiho individualismus projevuje na příkladech jeho literární tvorby, které jsem si pro tuto práci zvolila.

Obecně se dá nahlížet na literární postavu ze dvou úhlů pohledu. Buď můžeme zaujmout strukturalistický přístup, který využívá především lingvistické modely k analýze narativů a chápe postavy jakožto narativní funkce. To znamená, že postava je čistě textovým konstruktem existujícím pouze skrze text a v textu.¹ Nebo se můžeme přiklonit k přístupu mimetickému, který nahlíží na literární postavu jako na entitu, která vykazuje zásadní podobnosti se svými reálně žijícími protějšky. K průzkumu postavy se zde tedy předně využívají nástroje z oblasti estetiky, filozofie či psychologie.²

Já jsem se ve své práci přiklonila k druhému z výše uvedených hledisek a zvolila jsem si metodu literární analýzy.³ Hlavním důvodem toho, proč jsem si vybrala mimetický přístup, je fakt, že většinou o literárních postavách mluvíme stejným způsobem, jakým mluvíme o reálných lidech, interpretujeme jejich jednání a odhadujeme jejich motivace a reakce.⁴ Zároveň existuje předpoklad, že na autorské konstrukci a čtenářské rekonstrukci fikčních postav se oba dva subjekty podílejí mimetickými procedurami. „*K odlišení narativního a skutečného případu postačí připojit přívlastek ‚narativní‘ či ‚fiktivní‘, aby se připomnělo, že nemáme co dočinění s psychologickou realitou, nýbrž s uměleckými výtvary, že však těmto výtvarům rozumíme pomocí vysoce kódovaných psychologických informací, které jsme nasbírali v běžném životě, počítaje v to i naše zkušenosti s uměním.*“⁵

K Sósekiho literárním postavám tedy přistupuji jako k žijícím bytostem reprezentujícím japonskou společnost období Meidži.

Japonská jména uvádím v pořadí nejprve příjmení a poté vlastní jméno. K přepisu japonských slov používám v textu českou transkripci. Překlady z cizojazyčných zdrojů jsou mé vlastní, pokud není uvedeno jinak.

¹ Fořt, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*, Praha: Ústav pro českou

² Ibid, str. 57

³ Petřů, Eduard. Úvod do studia literární vědy. Olomouc: Rubico, 2000, str. 21

⁴ Fořt, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*, Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, str. 56

⁵ Chatman, Seymour, 2008 cit. podle Fořt, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*, Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, str. 61 a 62

2. Nacume Soseki 夏目漱石

Nacume Soseki je jistě považován, nejen samotnými Japonci, za jednu z nejvýznačnějších postav moderní japonské literatury dvacátého století. Jako autor byl ovlivněn japonskou, čínskou i anglickou literární tradicí⁶, avšak byla to právě jeho individualita a odlišnost od ostatních osobností japonské moderní literatury, která mu vysloužila neobyčejný čtenářský úspěch.⁷

Před vymezením pojmu individualismu a rozbořením zvolených děl, bych se nejprve zaměřila na životní osudy tohoto významného spisovatele, neboť některé okamžiky silně ovlivnily autorův pohled na svět a spolu s tím i formulaci toho, co pro něj znamenal individualismus a jak jej vnímal v kontextu své doby.

2.1. Život před Londýnem

Soseki se narodil pod občanským jménem Nacume Kinnosuke 夏目金之助 9. února roku 1867, což byl zároveň i poslední rok Tokugawského šogunátu⁸, ve městě tehdy ještě známém jako Edo.⁹ V kultuře, kde si primogenitura stále držela důležitou pozici, se Soseki jakožto osmé dítě a pátý syn stal své rodině velmi brzy nadbytečným přírůstkem. Navíc jeho matka, jménem Čie, byla už v pokročilém věku a na dítě neměla čas, proto byl předán do péče jiné rodině. Zanedlouho, díky přičinění starší sestry, se vrátil nazpět původním rodičům. Avšak jako jednorochní batole byl dán oficiálně do adopce manželům Šioharovým a přijal jejich rodové jméno, které si ponechal i po návratu ke své pravé rodině roku 1875. Příčinou návratu byly četné neshody manželů, které vyústily v rozvod. V té době byl chlapec natolik zmatený, že popravdě ani netušil, kdo jsou jeho skuteční rodiče. Později se tajně od služebné dozvěděl, že ti, které po celý čas považoval za své prarodiče, byli ve skutečnosti jeho matka a otec.¹⁰ Vzpomínka na toto zjištění se objevila i v jeho osobních spisech *Garasudo no naka* 硝子戸の中 (*Za skleněnými dveřmi*).

⁶ Z anglických autorů to byli například George Meredith, Hermann Suderman a Henry James.

⁷ Keene, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction*, New York: Columbia University Press, 1998, str. 306

⁸ Tokugawský šogunát, který trval od roku 1603 až po rok 1867, je považován za jedno z nejstabilnějších období japonské historie.

⁹ Edo bylo 3. 9. 1868 přejmenováno na Tokio a vyhlášeno novým hlavním městem Japonska.

¹⁰ Natsume, Sōseki, Bourdaghs K. Michael, Ueda Atsuko a Murphy A. Joseph. *Theory of literature and other critical writings*, New York: Columbia University Press, 2010, str. 3

„Na rozdíl od typického nejmladšího dítěte, jsem nebyl vůbec zblázněný do svých rodičů. To bylo z důvodu, že jsem nebyl zrovna poslušný a žil jsem několik let v odloučení. Navíc si pamatuji, jak přísně se mnou otec zacházel. Navzdory tomu všemu, jsem ale překypoval štěstím, jakmile jsem se nastěhoval zpět k nim, a mou radost mohl vidět každý. Kdo ví, jak dlouho jsem vytrval v tom idiotickém přesvědčení, že moji rodiče jsou vlastně moji prarodiče. Pak jedné noci, když jsem spal sám ve svém pokoji, jsem zaslechl hlas blízko mého polštáře šeptající znovu a znovu mé jméno. Probudil jsem se zírajíc do tmy a nebyl jsem schopen rozeznat, kdo je vedle mě. Zůstal jsem v klidu a naslouchal. Pak mi došlo, že to byl hlas naší služebné.“¹¹

V momentě, kdy mu byla sdělena pravda o jeho rodičích, byl Soseki vděčný, že jejich služebná byla natolik vlídná a odvážná, aby mu ji pověděla. V dospělosti si už ale nedokázal vzpomenout ani na její jméno a ani na podobu, což ho mrzelo.

O vlastním otci si autor vybavuje velmi málo.

„Můj otec byl tak zvaný nanuši, místní úředník, který svůj post zdědil po svém otci. (...) Matně si vzpomínám na svého otce jako na holohlavého muže. Ale říká se o něm, že v mládí měl cit pro přednes, protože se učil jeden z tehdy populárních stylů džóruri. A také se proslýchalo, že měl přítelkyni v zábavní čtvrti, kterou si vydržoval. Navíc jsem zjistil, že můj otec vlastnil rýžová pole v Aojamě a že zisky ze sklizně byly dostatečné na uživení celé rodiny.“¹²

Jak je patrné, většinou se nejedná o Sosekiho vlastní vzpomínky, ale spíše čerpá z informací, které se dozvěděl od někoho jiného.

Na druhé straně, co se týče jeho adoptivního otce Šiohary Šonosukeho, tak na něj si Soseki vzpomínky udržel poměrně živé a použil je jako materiál do svého autobiografického díla *Mičikusa 道草 (Tráva u cesty)*. Postava otce zde nese jméno Šimada Heikiči a je líčena z pohledu Sosekiho alter ega Kenzóa, pro kterého Šimada symbolizuje obtížnou přítomnost a zároveň i nešťastnou minulost.¹³

Ačkoliv Soseki svou matku zbožňoval, nerefletoval její postavu do svého díla tolik jako například Tanizaki Džun'ičiró 谷崎潤一郎, pro kterého je tematika toužení po matce příznačná. Soseki čtenářům poskytuje přinejlepším pouze intimní záblesky vlastních vzpomínek.

¹¹ Marcus, Marvin. *Reflections in a Glass Door: Memory and Melancholy in the Personal Writing of Natsume Sōseki*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2009, str. 104

¹² *Ibid.*, str. 77

¹³ *Ibid.*, str. 80

„Přál bych si napsat něco ve vzpomínce na svou matku. Naneštěstí mě ponechala s minimem toho, s čím bych mohl pracovat. Matčino jméno bylo Čie – jméno, které i nyní ve mně evokuje silné pocity nostalgie. Chtěl jsem o tomto jménu přemýšlet jako o něčem, co patří pouze mé matce a šóhin¹⁴ epizodám a nikdo jiný ho nesmí používat. Naštěstí jsem dosud nepotkal žádnou jinou ženu, která by se jmenovala Čie. Matka zemřela, když mi bylo asi třináct let. (...) Matka mě porodila v pokročilém věku, což znamená, že budu navždy ochuzen o jakýkoliv její obraz jakožto živé, mladé ženy.“¹⁵

Zmatek a chaos autorova dětství se v dospělosti odrazily na jeho duševním stavu, kdy se naplno rozvinuly zárodky přecitlivělosti a paranoie.¹⁶

Svůj podíl na formování charakteru autora měla, kromě rodinného prostředí, i specifika doby, ve které dospíval. Jelikož se narodil těsně před restaurací Meidži, která započala roku 1868, patřil k poslední generaci, která měla možnost uchovat si v paměti kulturu starého Eda, která předcházela radikálním změnám 70. až 90. let 19. století vyvolaným transformací Japonska v moderní imperiální stát.

Sóseki přišel do blízkého kontaktu s dlouhotrvajícími literárními tradicemi, jako byly texty divadla *nó* 能, či skládání japonské poezie *haiku* 俳句. Jako většině studentů tehdejší generace se mu dostalo vzdělání v klasické čínské tradici. To znamenalo, že se již v mladém věku učil nazpaměť recitovat texty Konfucia, Mencia a dalších kanonických spisů klasické čínštiny. Po smrti matky roku 1881 nastoupil na akademii Nišó, která se specializovala na výuku klasické čínštiny a Sóseki zde mohl prohloubit své znalosti. Tato část vzdělání jej provázela po celý život, nejen v podobě skládání čínských básní *kanši* 漢詩, jejichž kvalita byla vysoce ceněna, ale také svým silným vlivem na Sósekiho vnímání literatury jako takové, což se postupem času odrazilo i na jeho teoretické práci o podstatě literatury.¹⁷

Nejdůležitějším přínosem klasického vzdělání avšak zůstává schopnost konfrontace s údajně univerzálním intelektuálním systémem Západu¹⁸, se kterým Sóseki přišel do styku jako vysokoškolský student a později i jako učitel v novém moderním vzdělávacím systému vytvořeném státem Meidži.¹⁹ Byl schopen poukázat na to, že univerzalita je ve svém původu historická.

¹⁴ 小品 Termín označující krátké literární črty.

¹⁵ Ibid, str. 85

¹⁶ Vzpomínky na vlastní i adoptivní rodiče reflektuje autor například v *Omoidasu koto nado* 思い出す事など (*Vzpomínky*), či v *Garasudo no naka* (*Za skleněnými dveřmi*).

¹⁷ *Bungakuron* 文学論 (*Teorie literatury*) byla publikována roku 1907.

¹⁸ Západem je zde myšlena Evropa a Amerika.

¹⁹ Natsume, Sōseki, Bourdaghs K. Michael, Ueda Atsuko a Murphy A. Joseph. *Theory of literature and other critical writings*, New York: Columbia University Press, 2010, str. 4

Roku 1883 u něj vzrůstal zájem o literaturu a nastoupil na akademii Seiricu v Kandě, aby se zde připravil na vstup do univerzitní přípravné školy, kam byl přijat hned následující rok.

Protože s růstem zájmu o vše západní přestalo být studium čínských klasiků prestižní, koketoval Sóséki s myšlenkou stát se architektem. Nakonec si ale zvolil jako své zaměření anglickou literaturu.

Své rodné příjmení Nacume si nazpět vzal roku 1888, a o rok později přijal autorský pseudonym Sóséki²⁰, pod kterým je znám dodnes.

Na Tokijskou císařskou univerzitu byl přijat roku 1890. Na akademické půdě přišel do styku s tehdejšími trendy ve filosofii, literární teorii, psychologii a sociologii, které mu byly nápomocny při jeho pozdější teoretické práci. Z vlastního popudu začal také pomáhat editovat významný univerzitní časopis pod názvem *Tecugaku zašši* 哲学雜誌 (*Filozofický časopis*), ve kterém sám publikoval několik článků.²¹ Postupem času začal být aktivní i v oblasti literárních překladů a kritiky.

Sóséki se svým postojem vůči studiu snažil distancovat od modelu typického studenta tehdejší doby. Zpaměti předříkávat cizí myšlenky a hlouběji se nad nimi nepozastavovat, nesnažit se přicházet s něčím novým a brát své studium spíš jako službu vlasti Sósékimu nevyhovovalo.

„(...) rozvíjet vrozenou schopnost a kultivovat vlastní morálku.“²² Takový by podle něj měl být záměr studia. Věřil, že kultivace sebe sama, která si klade za cíl vytvoření moderní individuality, je nesrovnatelně užitečnější služba vlasti, než jakékoliv nacionalistické vzdělání.

V červenci 1893 úspěšně absolvoval obor Anglické literatury na Tokijské císařské univerzitě²³ a začal vést hodiny na škole pro budoucí učitele. Ačkoliv obdržel vysokoškolský diplom, byl přesvědčen, že nemá nejmenší ponětí o tom, co by to měla být anglická literatura. Rostlo v něm přesvědčení, že jako Japonec jí nikdy nebude moci plně porozumět.²⁴

O rok později se u Sósékiho objevilo podezření na tuberkulózu, která tehdy byla považována za téměř nevyléčitelnou nemoc.²⁵ Naštěstí se jeho zdravotní stav projevil jako nekritický a vyléčil se. V tomto období se autor na chvíli obrátil k duchovní tradici a nějaký čas strávil v zenových kláštorech Enkakudži v Kamakuře a v Košikawě. Probuzení se mu, jak přiznal, dosáhnout nepodařilo.²⁶

²⁰ Pseudonym si zvolil podle jednoho čínského přísloví.

²¹ Například esej zabývající se poezií Walta Whitmana, jakožto představitele egalitářství.

²² Keene, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction*, New York: Columbia University Press, 1998, str. 308

²³ Byl v pořadí druhým člověkem, který získal vysokoškolský diplom z Anglické literatury.

²⁴ *Ibid.*, str. 309

²⁵ Zemřeli na ni roku 1887 Sósékiho dva starší bratři Daisuke a Einosuke.

²⁶ *Ibid.*, str. 309

Dva roky po absolvování univerzity přijal místo učitele na venkovské střední škole v Macujamě v prefektuře Ehime. Peripetie vztahů mezi učiteli a studenty a mezi učiteli navzájem se staly významnou inspirací pro napsání satirického románu Boččan, kterému se v této práci budu ještě věnovat.

Následující rok se Soseki pracovně přestěhoval do ještě více vzdálenějšího Kumamota na ostrově Šikoku, a oženil se s o deset let mladší Nakane Kjóko 中根鏡子, dcerou vysokého státního úředníka. Sňatek byl domluvený, což v tehdejší době nebylo nic neobvyklého. Manželé neměli pranic společného a k dusné rodinné atmosféře se přidal nešťastný potrat a následné zhoršení psychického stavu Kjóko, který vyústil v nevydařený pokus o sebevraždu utopením v červenci 1898. Situace se začala zlepšovat až o rok později narozením první dcery Fudeko.

Rok 1900 byl pro Sosekiho zlomový. Byl vybrán spolu s dalšími dvěma studenty ministerstvem školství do programu dvouročního studia v zahraničí s ročním stipendiem ve výši 1 800 jenu²⁷, což tehdy byla celkem nízká částka na uživení se v cizí zemi. Soseki tímto oznámením nebyl potěšen. Nestál o životní zkušenost, která se mu nabízela, neboť stále trpěl pocitem, že existují mnohem kvalifikovanější osoby pro tento úkol. Avšak bez závažného důvodu rozhodnutí ministerstva školství odmítnout nemohl. Zanechal tedy v Tokiu svou manželku, která v té době čekala jejich druhou dceru, a odjel do Anglie.

2. 2. Pobyť v Anglii

Dva roky, které Soseki strávil v Londýně, byly zřejmě nejtěžším obdobím jeho života. Prodělal zde vážné nervové selhání a izoloval se od společnosti jak Britů, tak i Japonců.

„Mezi anglickými džentlmeny jsem byl jako osamělý pes ve smečce vlků, byl jsem ubohá existence.“²⁸

Předmětem studia, kterému se měl v zahraničí věnovat, byl anglický jazyk, ne literatura. Neměl žádné předem dané pokyny, podle kterých by se měl přesně řídit. Důležité bylo, aby zlepšil svou jazykovou úroveň do té míry, aby byl po návratu do Japonska schopen přednášet na univerzitě.

²⁷ Financováno válečnými reparacemi z Číny (vítězství Japonska v čínsko-japonské válce 1894-95).

²⁸ Natsume, Sōseki, Bourdaghs K. Michael, Ueda Atsuko a Murphy A. Joseph. Theory of literature and other critical writings, New York: Columbia University Press, 2010, str. 48

Po příjezdu do Anglie byl jeho první starostí výběr univerzity, kam by docházel. Rozhodoval se mezi Oxfordem a Cambridge, po zvážení své nevalné finanční situace se přiklonil k druhé variantě.

Sóseki velmi brzy nabyl dojmu, že dva roky jsou žalostně málo na to, aby se efektivně zlepšil, ať už pouze jen v mluvě, nebo psané formě anglického jazyka. Přeorientoval tedy svůj zájem na oblast výzkumu literatury.²⁹ Zádrhel se objevil ihned na začátku, kdy si položil stěžejní otázku o tom, jaký by měl vlastně zaujmout postoj ke studiu literatury. Univerzitní přednášky nespĺnily jeho očekávání a ztratilo smysl je navštěvovat. Místo nich si ze svého financoval soukromého tutora Jamese Williama Craiga, poněkud excentrického odborníka na Shakespeara, se kterým se scházal jednou týdně a vedl s ním diskuze týkající se právě anglické literatury. Kromě toho, stále pronásledován pocitem, že nemá o vytyčené problematice ani potuchy, si vedl seznamy knih souvisejících s anglickou literaturou a snažil se vše co nejrychleji přečíst.

„Během mého studia v zahraničí jsem začal postupně nesnášet literaturu. Kdykoliv jsem četl západní báseň či něco podobného, nic jsem u toho necítil. Pokoušet se předstírat, že si to užívám, by bylo jako být člověk, který předstírá, že má křídla a pokouší se létat, nebo jako člověk bez peněz zkoušející vypadat úspěšně.“³⁰

Po roce nesmyslného úsilí zjistil, že mu zbývá na přečtení ještě spousta titulů a že toto konání nikam nevede.

„Uvěřil jsem, že čtení literární práce ve snaze pochopit, co je to literatura, je to samé jako pokoušet se smývat krev krví.“³¹

Došel také k poznání, že kánon klasické čínštiny není jedinou platnou definicí pojmu literatury, jak si doposud myslel. Definice literatury se z hlediska čínských klasiků a z hlediska anglických autorů pohybuje přece ve zcela odlišných kategoriích. Už jen odlišnost obou jazyků zde hraje obrovskou roli.³²

Po tomto uvědomění se Sóseki rozhodl zbývající čas a peníze věnovat na shromažďování materiálů, které mu měly pomoci v objasnění psychologických a sociálních nezbytností pro vznik, vývoj a pád literatury jako takové.³³

²⁹ Ibid, str. 41

³⁰ Ibid, str. 10

³¹ Ibid, str. 44

³² Ibid, str. 44

³³ Ibid, str. 45

2.2.1. Sosekiho duševní stav

Ničen pocity odcizení a navrch bez pevného finančního zázemí, to vše dovedlo Sosekiho až na pokraj šílenství. Informace o tom, jak těžce snášel cizí prostředí, nám jsou známé díky sérii esejí z května 1905 nazvaných *Rondon šósoku* 倫敦消息 (*Zprávy z Londýna*) a jeho osobního deníku, kam si zapisoval postřehy z londýnských ulic. Deník si ale vedl pouze rok.

*„Poslední dobou jsem mimo. I ty největší maličkosti mi jdou na nervy. Může to být tím, že trpím nějakou nervovou poruchou.“*³⁴

Tento záznam pochází z období července 1901 a dokládá, že i sám autor na sobě cítil negativní změny. Kromě jeho výpovědi na nervovou poruchu poukazují i vzpomínky lidí, kteří přišli se Sosekim v oné kritické době do kontaktu. Například Watanabe Šunkei, který bydlel ve stejném domě jako Soseki, na něj vzpomíná jako na muže, který byl většinu času zamčený ve svém pokoji plném knih a jiných tiskovin. Zpočátku se prý Soseki snažil o komunikaci s lidmi, avšak čím více postupoval ve svém výzkumu, tím méně vnímal okolní svět. Sám Watanabe tehdy pojal podezření, zda Soseki netrpí depresemi. O jeho zhoršujícím se psychickém stavu informoval japonské ministerstvo školství teprve až Doi Bansui, který znal Sosekiho ještě z dob studií. Roku 1902 si pronajal pokoj ve stejném domě jako Soseki, aby mohl zblízka pozorovat jeho zdravotní stav. Ministerstvo školství rozhodlo, že to už nebude dále trpět a telegramem pověřilo Okakuru Jošisaburóa, který byl spolu s autorem poslán na zahraniční studium, aby Sosekiho doprovodil nazpět do Japonska.³⁵

2.3. Po návratu do Japonska

V lednu 1903 se Soseki vrátil z Anglie zpět do své domoviny. S rodinou se přestěhoval do domu v Ušigome, kde předtím pobýval Mori Ógai 森鷗外.³⁶

Kvůli finanční nouzi přijal místo přednášejícího na Tokijské císařské univerzitě a zároveň fungoval jako učitel ještě na jedné škole. Soseki se stále necítil dostatečně kvalifikovaný, aby přednášel na Tokijské univerzitě. Literárním kruhům hlavního města byl po dost dlouhou dobu vzdálen a netušil, jaké jsou aktuální trendy v této oblasti. Přesto se rozhodl zariskovat a

³⁴ Marcus, Marvin. *Reflections in a Glass Door: Memory and Melancholy in the Personal Writing of Natsume Sōseki*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2009, str. 19

³⁵ Ibid, str. 34

³⁶ Autor, který je spolu se Sosekim řazen mezi nejvýraznější spisovatele období Meidži.

sestavít z poznámek k vlastnímu projektu o teorii literatury sérii přednášek odprezentovaných v období od září 1903 až po červen 1905.³⁷

Ještě předtím, než byl schopný studentům předat poznatky svého výzkumu, se v červnu 1903 zhoršil Sosekiho psychický stav a profesor Kure mu diagnostikoval *šinkei suidžaku* 神経衰弱 neboli nervové zhroucení.³⁸ Soseki se stal tehdy nepřičetným a začal trpět paranoiou.³⁹ Házel věcmi, terorizoval děti a útočil i na služku. Manželka Kjóko na Sosekiho příkaz s dětmi opustila dům a vrátila se zhruba po třech měsících, kdy Sosekiho duševní stav vykázal nepatrné zlepšení. V rámci rekonvalescence se Soseki opět začal věnovat skládání poezie a kaligrafii.⁴⁰ Ačkoliv to nebylo zrovna snadné období pro autora a jeho rodinu, Soseki dokázal na svou nemoc pohlížet celkem optimisticky.

„Bylo to díky mé neurastenii a šílenství, že jsem byl schopen napsat Wagahai wa neko de aru, Jokjošu a publikovat Uzurakago. Když o tom nyní přemýšlím, tak věřím, že dlužím obrovské díky mé neurastenii a šílenství.“⁴¹

Pozornost na literární scéně si získává roku 1905, kdy publikuje *Wagahai wa neko de aru* 吾輩は猫である (*Jsem kočka*) a *Rondon tó* 倫敦塔 (*Londýnská věž*). Především první zmíněná společenská satira vyprávěná z pohledu kocoura měla tak velký úspěch, že se Soseki rozhodl příběh rozšířit a vydat knižně. Následovalo další úspěšné humorné dílo *Boččan*, následované dílem *Kusamakura* 草枕 (*Polštář z trávy*) a postupně si vydobyl reputaci jednoho z nejtalentovanějších japonských spisovatelů své doby.

Roku 1907 šokoval japonskou společnost a především intelektuální kruhy svým dobrovolným odchodem z Tokijské císařské univerzity a přijetím pracovního místa v deníku *Asahi šinbun* 朝日新聞. Pro mnohé to byl naprosto nepochopitelný akt. Pracovní pozice na Tokijské univerzitě byla brána jako jeden z vrcholů kariérního postupu a profese novináře byla oproti tomu považována za cosi méněcenného a nehodného slušného člověka. Soseki si ale za svým rozhodnutím stál.

³⁷ Natsume, Sōseki, Bourdaghs K. Michael, Ueda Atsuko a Murphy A. Joseph. Theory of literature and other critical writings, New York: Columbia University Press, 2010, str. 46

³⁸ Dá se mluvit i o neurastenii, což je neuróza vyznačující se podrážděností, únavou, poruchami soustředění a spánku a bolestmi hlavy.

³⁹ Keene, Donald. Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction, New York: Columbia University Press, 1998, str. 312

⁴⁰ Marcus, Marvin. Reflections in a Glass Door: Memory and Melancholy in the Personal Writing of Natsume Sōseki, Honolulu: University of Hawaii Press, 2009, str.

⁴¹ Natsume, Sōseki, Bourdaghs K. Michael, Ueda Atsuko a Murphy A. Joseph. Theory of literature and other critical writings, New York: Columbia University Press, 2010, str. 49

„Chci přestat dělat učitele a stát se spisovatelem. Po tak dlouho, dokud budu schopen psát, se dokážu cítit sebejistě a mohu tak naplnit svou povinnost vůči Nebesům a lidem – a samozřejmě vůči sobě samému.“⁴²

Smlouva s Asahi šinbun mu zaručovala měsíční příjem 200 jenů, měl právo volně publikovat i neliterární články a mohl si ponechat autorská práva ke svým pracím. Vedení po něm pouze požadovalo, aby publikoval denně na pokračování, a aby nespolupracoval s konkurenčními novinami a časopisy.⁴³

Prvním románem na pokračování vydávaným pod Asahi bylo *Gubidžinsó* 虞美人草 (*Vlčí mák*). Brzy na to Soseki vydal knižně i svou Teorii Literatury⁴⁴, na níž začal pracovat v Londýně, a kterou zamýšlel původně jako minimálně desetiletý projekt. Jelikož nad svým výzkumem strávil pouze dva roky a ještě jej upravil a zredukoval kvůli přednáškám na univerzitě, považoval svou práci za nevypělou a nedokončenou.⁴⁵

„Není to ani tak moc památkem mé předpokládané životní práce, spíš její mrtvola – a ke všemu deformovaná mrtvola.“⁴⁶

Odborníci však tvrdí, že Teorie Literatury předjímá vývoj literárních disciplín jako jsou například strukturalismus, kognitivní věda, formalismus a další. Sosekiho teoretická práce se těmto pozdějším školám údajně podobá, přičemž vůbec není jako ony. Údajně je to tím, že se Soseki snažil vyjádřit myšlenky a koncepty, pro které tehdy ještě neexistovaly vhodné výrazy ve slovní zásobě.⁴⁷

Od vydání *Sanširóa* a následně díla *Sorekara* se Sosekiho styl posouvá od humorně laděné tvorby k vážnějšímu tónu příběhů, jejichž hrdinové trpí následky moderní doby, jako je odcizení a neschopnost najít si vlastní místo ve společnosti.

Brzy po dokončení románu *Mon* 門 (*Brána*) roku 1910, byl Soseki hospitalizován kvůli žaludečním vředům. V červenci byl propuštěn a v srpnu odjel na rekonvalescenci do lázní v Suzendži na poloostrově Izu, kde se jeho zdravotní stav nečekaně kriticky zhoršil a málem zemřel kvůli dalšímu silnému žaludečnímu záchvatu. Až v říjnu mohl být převezen do nemocnice v Tokiu. Tato téměř smrtelná zkušenost autora opět přivedla zpět ke skládání

⁴² Keene, Donald. Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction, New York: Columbia University Press, 1998, str. 319

⁴³ Natsume, Sōseki, Bourdaghs K. Michael, Ueda Atsuko a Murphy A. Joseph. Theory of literature and other critical writings, New York: Columbia University Press, 2010, str.

⁴⁴ Především díky příteli Nakagawovi Jošitaróovi, který zpřehlednil Sosekiho poznámky tak, aby bylo možno je vydat v knižní podobě.

⁴⁵ Ibid, str. 47

⁴⁶ Ibid, str. 2

⁴⁷ Ibid, str. 2

japonské a čínské poezie a k malbě. Na několik měsíců byl schopen přestat se zabývat osudem tehdejšího Japonska a věnovat se svému uzdravení.

Následující rok 1911 už byl Soseki opět zaneprázdňený muž. V únoru odmítnul čestný titul, který se mu rozhodlo udělit ministerstvo školství.⁴⁸ V létě sponzorován Asahi cestoval do Nagana a Ósaky, kde přednášel na témata týkající se složité situace moderního člověka s důrazem na tehdejší situaci Japonska.⁴⁹ V podstatě zde vyjádřil svou nechuť vůči falešné a povrchní poblázněnosti všim západním. Podle Sosekiho byl japonský národ intelektuálně silný, avšak urputná snaha vyrovnat se Západu byla příčinou jeho nervového kolapsu a naříkání obyvatel.⁵⁰

Na podzim Soseki prodělal další žaludeční záchvat a brzy na to mu zemřela dcera Hinako, které tehdy nebyly ještě ani dva roky.

„Když byla naživu, nebyla pro mě Hinako výjimečnější než ostatní děti. Ale po smrti nabyla velmi odlišného významu. Nyní byla miláčkem a ostatní děti nebyly důležité. Viděl jsem děti hrát si venku a přemítal jsem proč si mohou užívat života ve zdraví, zatímco naše dítě mělo tak krátký život (...) Tolik úsilí vloženého do pohřbu, kremace a dalších rituálů. A k čemu to? Pro nic. Mrtví nemohou být přivedeni zpět k životu. Mám díru v žaludku, ale teď mi to připadá, že mám díru v srdci. Někteří říkají, že další dítě nahradí to, které zemřelo. Ale i kdyby se narodila jiná Hinako, hořkost zůstane stejná. Láska je konec konců osobní záležitost.“⁵¹

Tato tragická událost se promítla i do jeho literární tvorby v podobě dalšího románu na pokračování *Higan sugi made* 彼岸過迄 (*Do jarní rovnodennosti a ještě dál*), který začal vycházet od ledna 1912. Pro Sosekiho toto dílo bylo způsobem, jak se vyrovnat s bolestnou ztrátou.⁵²

Roku 1916, po sepsání vlastních vzpomínek nejen na dětství a nedopsání románu *Meian* 明暗 (*Světlo a tma*), Soseki dostává poslední a smrtelný záchvat. Je pochován na hřbitově Zóšigaja.⁵³

⁴⁸ To ale nikdy nevzalo na vědomí Sosekiho odmítnutí.

⁴⁹ Přednášky z Ósaky byly publikovány roku 1913 pod názvem *Šakai to Mibun* 社会と自分.

⁵⁰ Keene, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction*, New York: Columbia University Press, 1998, str. 333

⁵¹ Marcus, Marvin. *Reflections in a Glass Door: Memory and Melancholy in the Personal Writing of Natsume Sōseki*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2009, str. 108

⁵² Konkrétně 4. kapitola s názvem „Deštivý den“, kdy umírá dcera Jošiko Macumotovi a jeho ženě.

⁵³ Keene, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction*, New York: Columbia University Press, 1998, str. 342

3. Vymezení pojmu „individualismus“

Ještě před samotným představením individualismu tak, jak k němu přistupoval Natsume Soseki, bych ráda krátce představila období Meidži, ve kterém autor vyrůstal. Společnost a atmosféra moderní doby totiž silně ovlivnily Sosekiho přístup ke vnímání lidské individuality. Kromě základního nástinu doby, bych ráda stručně ozřejmila, jak myšlenka individualismu pronikala do literárního světa a jak k ní bylo přistupováno.

3.1. Stručná charakteristika období Meidži

Tokugawský šogunát byl svržen 3. ledna 1968, čímž se odstartovalo období velké transformace Japonska, nazývané období Meidži. Klíčovými změnami bylo dosažení především skrze industrializaci a technologické inovace přicházející ze Západu a urbanizaci podpořenou výstavbou měst podle západních vzorů a přesunem obyvatelstva z venkovských oblastí do měst. Edo bylo přejmenováno na Tokio a bylo vyhlášeno novým hlavním městem země a sídlem nově ustanovených vládních institucí. Postupně vybudovaný železniční systém fyzicky propojil zemi a umožnil lidem ze vzdálených zemědělských oblastí snazší pohyb v rámci Japonska. Spolu s moderními způsoby přepravy a komunikace jako byly telegraf a později i telefon, se změnil život drtivé většině japonského obyvatelstva.

Období Meidži bylo také obdobím nevídaných sociálních změn. Feudální systém, kde třída samurajů stála na prvním místě, byl zrušen a místo něj byl vytvořen systém státního občanství. V novém státě byla potřebná vzdělaná pracovní třída a spolu s ní i nové uspořádání rodinného modelu, pro který se používal termín *katei* 家庭. Zatímco tradiční rodina a její patriarchát stále měly legální i morální autoritu, tak nové hodnoty jako autonomie, soukromí a osobní prostor začaly postupně převládat. Právě literatura často reflektovala napětí mezi autoritářským etosem podporovaným zvyky a tradicemi, a rodícím se individualismem, který se snažil vymanit z utlačování a omezování konvencemi.⁵⁴

Obzvláště po Rusko-japonské válce (1904-1905), ve které Japonsko zvítězilo, byl zaznamenán náhlý vzestup individualismu a někteří státníci o něm začali smýšlet jako o podvratném živlu, jakým pro ně byl například socialismus. Vnímali znepokojující lhostejnost obyvatelstva k osudu země. Zlepšení sebe sama a honba za bohatstvím se už neodehrávalo pouze v rámci rodiny, jako tomu bývalo na počátku éry Meidži. Mladí lidé se nyní otevřeně oddávali zábavě a smyslným požitkům, hledali smysl života a hlásali filosofie o volné lásce a

⁵⁴ Marcus, Marvin. *Reflections in a Glass Door: Memory and Melancholy in the Personal Writing of Natsume Soseki*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2009, str. 5

právech pro ženy, která narážela na tradiční rodinný systém. Naturalistická fikce získala na popularitě a ministerstvo školství se v odpověď snažilo vytvářet programy, které měly za úkol propagovat staré tradiční hodnoty.⁵⁵

Myšlenkovému uvolnění ale předcházelo ještě období westernizace, neboli pozápadňování, které se datuje od počátku otevření země, kdy zavládlo šilenství po všem západním. Právě tenhle stav společnosti, která se dokázala bezmyšlenkovitě nadchnout čímkoliv, co přicházelo z ciziny, zapůsobil na Sosekiho pozdější uvědomění si sebe sama nejvíc. Úzkostem, kterým v tomto prostředí propadal, se budeme věnovat v kapitole o autorově pohledu na individualismus.

3.2. Individualismus a literatura období Meidži

Představení myšlenky individualismu japonské společnosti se událo již počátkem 70. let 19. století. Jelikož symbolizovala osvobození od omezujícího feudalismu minulosti, stala se poměrně rychle součástí revolucionářských myšlenek. Pod termínem *dokuricu* 独立 (*nezávislost*) ji použil Fukuzawa Jukiči 福澤諭吉 ve svém pojednání *Gakumon no susume* 学問のすすめ (*Výzva ke vzdělání*), ve kterém představil myšlenku politické a sociální svobody a rovnosti. Spolu s tím se poprvé v japonské historii objevuje koncept individuality jako nezávislého sociálního prostředku a člověka s osobní morální existencí a vnitřním životem.⁵⁶

S pronikáním myšlenky svobodné individuality mezi střední intelektuální vrstvu, se začala pozornost japonských autorů poprvé stáčet směrem k sobě samým s takovou vážností, která dokazovala, že myšlenka svobody byla jednou z nejinspirativnějších tehdejší doby. Autorům se podařilo přesunout pozornost z tradičně pojímaného hrdiny na nový typ hrdiny tzv. jedince, který je zajímavý ne pro své ctnosti, či hrdinské činy, ale díky své vnitřní unikátnosti a kvalitě svých zkušeností spjatých s každodenním životem.⁵⁷

Například deníková tvorba Higuči Ičijó 樋口一葉 (1873-1896) a Kunikidy Doppa 國木田獨歩 (1871–1908) v 90. letech 19. století reflektovala růst moderního „já“ ve svém trápení se a radosti. Ačkoliv se stále ještě nejednalo o reprezentaci autorova uceleného názoru na

⁵⁵ Rubin, Jay, Natsume Soseki. *Soseki on Individualism*. 'Watakushi no Kojinshugi', Monumenta Nipponica [online]. 1979, Vol. 34, No. 1, str. 25

⁵⁶ Walker, Janet A. *The Japanese novel of the Meiji period and the ideal of individualism*, Princeton (New Jersey): Princeton University Press, 1979, str. 16

⁵⁷ Ibid, str. 3

moderní vnímání konceptu „já“. Jasnou vizi individuality poskytují romány, které se soustřeďují na jedince jako na morální existenci, která jedná a vyskytuje se v čase.⁵⁸

Prvním, kdo vyobrazil jedince jako individualitu s bohatým vnitřním životem, byl Futabatei Šimei 二葉亭四迷 ve svém románu *Ukigumo* 浮雲 (*Plující oblak*), který je považován za vůbec první japonský moderní román. Jiný pohled na literární zpracování individualismu měli například japonští naturalisté, kteří se rozhodli zkoumat především sami sebe pomocí termínů patřící k vědním oborům, jako jsou psychologie, sexuologie a podobné.

Na rozdíl od autorů naturalismu se Soseki snažil o narativní prostředky vytvářející psychologickou literární postavu, která by simulovala probíhající změny nálad a pozornosti, spouštěče asociací, a komplexní introspektivní vyjádření, které označuje hranici mezi jedincem a světem. V tom mu pomohl zájem o západní přístupy k psychologii a podle mínění Howarda Hibbetta i Sosekiho vrozená citlivost a vnímavost.⁵⁹

3.3. Soseki a individualismus

V této kapitole vycházím především ze záznamu přednášky pod názvem *Watakuši no kodžinšugi*, kterou Soseki poskytl studentům prestižní školy Gakušūin 25. listopadu roku 1914. Autor zde sám celkem jasně vysvětluje, jak chápe pojem „individualismus“.

Sosekiho cesta k sebeuvědomění ve společnosti, která nekriticky přejímala cizí názory a myšlenky, hlavně ty západní, byla poznamenána úzkostí specifickou pro člověka, který neznal sám sebe, natož smysl vlastního života.

Jak už jsem zmínila v popisu autorova života, Soseki trpěl myšlenkou, že není schopný porozumět anglické literatuře. Systém výuky zahrnoval především memorování faktů bez přemýšlení nad souvislostmi. Ačkoliv se Soseki snažil vyvíjet vlastní iniciativu, nebyl schopný si utvořit celistvý a především vlastní názor na danou problematiku.

„Po tři roky jsem studoval a na konci jsem stejně netušil, co je to literatura. Tohle, řekl bych, bylo zdrojem mých muk.“⁶⁰

„Když už jsem se narodil do tohoto světa, musel jsem najít něco, co bych mohl dělat. Stál jsem paralyzovaný, samotný a uzavřený v mlze, kde jsem doufal, že mě osvítl alespoň paprsek

⁵⁸ Ibid, předmluva

⁵⁹ Marcus, Marvin. *Reflections in a Glass Door: Memory and Melancholy in the Personal Writing of Natsume Sōseki*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2009, str. 9

⁶⁰ Rubin, Jay, Natsume Soseki. *Soseki on Individualism. 'Watakushi no Kojinshugi'*, Monumenta Nipponica [online]. 1979, Vol. 34, No. 1, str. 32

světla, vlastně jsem doufal, že budu moct zapnout reflektor a najdu osvětlenou cestu, byť jakkoliv úzkou. Ale kamkoliv jsem se podíval, byla pouze nejasná, beztvará mlha.“⁶¹

S touto úzkostí odcestoval i na již zmiňovaný zahraniční pobyt. Troufám si říci, že tento pocit byl hlavní příčinou jeho zhoršujícího se psychického stavu.

„Cítil jsem, že nikdy nenajdu to, co hledám. Zůstával jsem ve svém pokoji a myslel na to, jak je vše absurdní. Žádné množství knih nebylo schopno zaplnit díru, kterou jsem cítil v žaludku. A když jsem rezignoval kvůli beznadějnosti mého úkolu, nebyl jsem schopen vidět jakýkoliv smysl ve čtení knih.“⁶²

Naději na svou záchranu našel ve vytvoření vlastní koncepce literatury, kterou musel vypracovat od naprostých základů. Byl to úkol, kde se musel spolehnout pouze sám na sebe, což byl začátek cesty k objevení vlastní jedinečnosti, ale který také Sosekiho stál několik nervových kolapsů.

Každopádně nabyt jistoty, že pokud upustí od imitování názorů druhých lidí, úzkost zmizí. Přijal skutečnost, že je nezávislým Japoncem a ne otrokem Anglie, a cítil povinnost udržet si alespoň jistou míru sebeřespektu. A v tomto leží základ Sosekiho individualismu.

„Má úzkost zmizela beze stopy. Díval jsem se na Londýnské šero s radostí v srdci. (...) Paprsek světla pronikl skrze světlo a osvětlil cestu, kterou se musím vydat.“⁶³

K literární tvorbě se uchýlil hlavně proto, aby ostatním sdělil, že není životně důležité napodobovat Západ. Naopak napodobování cizího jim nezpůsobí nic jiného než onu úzkost. Svou zkušenost chtěl předat mladým lidem, kteří mají větší pravděpodobnost, že se dostanou do stejně bezvýhodné situace, v jaké se tehdy nacházel sám Soseki. Snažil se jim předat myšlenku, že k dosažení osobního štěstí je nezbytné uvědomit si vlastní jedinečnost.

„Sami se sebou se usmíříte, pokud individualita, se kterou jste se narodili, dospěje tam, kam patří. A když se postupně začnete pohybovat kupředu, individualita začne růst a rozvíjet se. Pouze tehdy, pokud je vaše individualita a práce v perfektní harmonii, můžete dosáhnout místa, na které patříte.“⁶⁴

S rozvojem vlastní individuality jsou spjata i některá nebezpečí. Soseki varuje před zneužitím fyzické síly a finanční moci jako prostředku při pokusu o vnucování naší individuality druhým.⁶⁵

⁶¹ Ibid, str. 32 a 33

⁶² Ibid, str. 33

⁶³ Ibid, str. 35

⁶⁴ Ibid, str. 37

⁶⁵ Přirozeně existují situace, kdy se nelze vyhnout tomu, že někoho nutíme dělat cokoliv proti jeho vůli; většinou se jedná o místa vyžadující disciplínu, jako je armáda či škola.

Nebezpečí zneužití moci spočívá v tom, že pokud se věnujeme činnosti, která nás těší a sedne naší osobnosti, pokračujeme spolu s tím v rozvoji naší individuality a zapomínáme na hranice mezi námi a ostatními. V tomto případě se může snadno stát, že se rozhodneme druhé navést naším směrem, i kdyby to znamenalo použití násilí. V tom případě vše dopadne tak, že ostatní budou ještě víc nesnášet, co jsme jim vnutili. V případě peněz zneužitých jako lákadla, se lidé podvolí s mnohem menším odporem. Každopádně obě podoby síly jsou nebezpečné a nemělo by se jich zneužívat.⁶⁶

Sóseki zastával názor, že pokud nám ostatní poskytují svobodu, musíme i my poskytovat svobodu jim a jednat s nimi jako se sobě rovnými.

„Pokud vám společnost poskytne takový ohled na vaši vlastní individualitu, tak dává smysl všimnout si individuality druhých a prokázat jim podobný ohled. To mi připadá nejen nezbytné, ale i správné.“⁶⁷

Pojistkou proti zneužívání jakékoliv formy síly ve vlastní prospěch by měla být zodpovědnost. Tahle Sósekiho myšlenka je mířena hlavně proti bohatým lidem, kteří mají ve společnosti jistý vliv. Podle něj by na světě neměl existovat finančně mocný člověk, kterému by chyběl smysl pro zodpovědnost a dovolil by, aby si jeho peníze koupily lidskou morálku a zkorumpovaly ji. Člověk by měl dosáhnout určitého etického stupně, aby rozvoj jeho individuality měl smysl. Pokud člověku chybí charakter, vše co prezentuje je nebezpečné. Nekontrolovatelný zájem pouze o vlastní individualitu omezuje svobodu druhých a síla zneužitá k útoku nebo poškození druhé osoby ničí lidskou individualitu a vytváří utrpení.⁶⁸

Sóseki také upozorňoval na skutečnost, že individualismus tak, jak jej vykládá on sám, v žádném případě nepředstavuje nebezpečí pro národ tak, jak se mohli obyčejní lidé domnívat. Není to opak nacionalismu, který v extrémním případě hlásal myšlenku, že Japonsko nemůže přežít, dokud nebude zcela nacionalistické. Někteří tvrdili, že pokud nebude individualismus vyhlazen, tak vůle národa zahyne. Podle Sósekiho jsou všichni lidé zároveň nacionalisté, internacionalisté a individualisté. Individuální svoboda se smršťuje, pokud je země v ohrožení, a expanduje, pokud je země v míru. Je přirozené, že žádný člověk nebude trvat urputně na rozvoji své vlastní individuality, pokud je bezpečnost země na hraně.⁶⁹

Individualismus by měl být také filosofií, která nahradí skupiny lidí, kterým jde především o získání další moci a peněz. Člověk pěstující si vlastní individualitu nemá potřebu podobné kliky zakládat. Čím dříve se vydá na vlastní cestu, tím dříve nechá druhé jít si cestou svou. A

⁶⁶ Ibid, str. 38

⁶⁷ Ibid, str. 38

⁶⁸ Ibid, str. 41

⁶⁹ Ibid, str. 43

v tom tkví, jak Soseki upozorňuje, osamělost, kterou individualismus v sobě obsahuje. Pokud garantujeme druhým svobodu volby, nemůže očekávat, že by nás podporovali proti své vůli.⁷⁰

⁷⁰ Ibid, str. 42

4. Rozbor vybraných literárních děl

4.1. Boččan

Dílo pod názvem *Boččan*⁷¹ začalo vycházet na pokračování v květnu roku 1906 v časopise *Hototogisu* ホトトギス (*Kukačka*).⁷² Soseki zde využívá myšlenek hlavní postavy jako prostředku k vyjádření se ke společenským poměrům panujícím v tehdejší Japonsku. Sociální kritika má agresivnější ráz ve srovnání s jeho předcházející populární společenskou satirou *Wagahai wa neko de aru*. Přesto si Boččan zachovává svou humornou stránku. Nejen ona, ale i pozitivně vykreslený charakter hlavního hrdiny, přitahuje čtenáře i v dnešní době. Soseki se na společnost snaží apelovat právě skrze kladné vlastnosti Boččana, jakými například jsou smysl pro čest a spravedlnost. Vybrala jsem si toto dílo na ukázkou porovnání postavy Boččana, jakožto mladého muže plného ideálů, se Sosekiho pozdějšími literárními postavami, které převážně zobrazují tokijské intelektuály zničené vlastním egoismem, či společenskými konvencemi.

Hlavní protagonista je od počátku charakterizován jako lehkomyšlná a impulzivní existence. Čtenářům je představen jako malý chlapec, který se neustále dostává do potíží ve snaze druhým dokázat, že se mýlí. Čím více je situace nesmyslná, tím komičtěji vynívá. Můžeme pouze odhadovat, zda na tom má svůj podíl nedostatek pozornosti a lásky ze strany chlapcových rodičů. O lidech, kteří by měli hrát stěžejní roli ve formování Boččanova charakteru, se v textu dozvídáme následující:

„Můj otec mi nikdy neprokázal lásku, a má matka vždy upřednostňovala staršího bratra.“ (...) „Pokaždé, když na mě otec pohlédl, řekl mi, že za moc nestojím. Má matka mi říkala, že jsem natolik hrubý, že má strach, co se ze mě stane.“⁷³

Boččan se nikdy nezmíní, že by mu rodiče prokázali vlídnost či porozumění. Doi Takeo z toho usuzuje, že hlavní postavě už v dětství chyběla schopnost *amaeru*⁷⁴, tedy schopnost přijímat a dávat lásku a péči, což poznamenalo jeho mezilidské vztahy v dospělosti. Boččanův vztah se nezlepší ani s jeho jediným sourozencem po smrti jejich matky.

⁷¹ Volně přeložitelné jako „malý pán“, oslovení poukazující na naivitu a nedospělost hlavní postavy. V češtině vydáno roku 1942 pod názvem *Botčan*, mazlíček staré Kijo v překladu Ladislava Veseckého. Osobně jsem s přihlédnutím k datu překladu a špatnému přepisu názvu zvolila anglický překlad od Joela Cohna z roku 2005.

⁷² Homma, Kenshiro. *Natsume Sōseki: A comparative study*, Osaka: Intercultural Research Institute, 1990, str. 35

⁷³ Natsume, Sōseki. *Botchan*, Tokyo: Kodansha International, 2005, str. 15

⁷⁴ Doi, Takeo. *The psychological world of Natsume Sōseki*, Cambridge: Harvard University Press, 1976, str. 10

„(...) můj bratr mi řekl, že jsem ostuda rodiny a že kvůli mně matka zemřela tak brzy. Byl jsem tak rozčilený, že jsem jej uhodil do obličeje, což mě dostalo ještě do větších potíží.“⁷⁵

Když bratrům zemře i otec, rozcházejí se jejich cesty nadobro. Náhradou za absenci rodičovské náklonnosti se pro Boččana stala postava staré služebné jménem Kijo. Ona nakonec byla oním hlavním faktorem při formování mladíkova charakteru. Boččan neschopný přijímat vůči sobě namířené sympatie, se zpočátku péči staré Kijo brání.

„Netuším, jaké karmické pouto mezi námi bylo, ale z nějakého důvodu mě měla ohromně ráda. Bylo to skutečně ohromující. Má matka mě měla po krk tři dny před svou smrtí...otec pro mě nikdy neměl žádné využití...a všichni v susedství si mysleli, že jsem jenom budižkničemu a nechtěli se mnou nic mít...ale tato stará žena mnou byla absolutně posedlá.“⁷⁶

Izolovaný od mezilidských vztahů a obrněný vůči kritice okolí Boččan nechápal, proč se k němu Kijo chovala mile a chválila jeho povahu.

„Pokaždé, když Kijo řekla něco takového, řekl jsem jí, že nemohu vystát lichotky. Ona na to pak odpověděla, že to pouze ukazuje jak jemný můj charakter skutečně je, a zamilovaně se na mě zahleděla. Zdálo se, že je pyšná na nějakou verzi mě samého, kterou si sama vytvořila. Bylo na tom cosi děsivého.“⁷⁷

Namísto toho, aby se na ženu upnul a přijal ji jako náhradu za svou matku, se ji naopak snaží odstrkovat.

„Ten druh zbožnosti, který vůči mně chovala, byl vyloženě děsivý. Byla si zcela jistá, že udělám skvělou kariéru a stanu se význačným mužem.“⁷⁸

Na takovéto optimistické představy staré Kijo reagoval celkem skepticky, neboť Boččan je člověkem, který nemá v životě přesně stanovené cíle. Svým způsobem mu chybí ambice. Avšak postupně si na náklonnost služebné zvykne a v budoucnu dokáže přijímat sympatie od lidí, kteří jej budou zbožňovat podobným způsobem jako stará Kijo. Ostatní existence pak představují pro Boččana potencionální nepřátele.⁷⁹

Skutečnou hodnotu Kijo si Boččan uvědomí ale až po zkušenostech s pokrytectvím a intrikami odehrávajícími se na venkově v Macujamě.

Teprve po přesunutí těžiště děje na venkovskou střední školu v Macujamě, kde stále ještě přetrvávaly konvence a tradice z feudálních dob, se Boččanovy ideály střetávají se zkorumpovanou realitou. Lidé na venkově si totiž dostatečně neuvědomovali impuls nového

⁷⁵ Natsume, Sōseki. Botchan, Tokyo: Kodansha International, 2005, str. 15

⁷⁶ Ibid, str. 16

⁷⁷ Ibid, str. 17

⁷⁸ Ibid, str. 18

⁷⁹ Doi, Takeo. The psychological world of Natsume Sōseki, Cambridge: Harvard University Press, 1976, str. 12

věku. Neuvědomovali si vlastní identitu a nové společenské hodnoty. Osobní cíle jim byly cizí a vlastnosti jako upřímnost a čest jim byly na míle vzdáleny. A právě jejich pasivní přístup vůči životu Boččana rozčiluje.⁸⁰

Vedle tématu střetu konvenčnosti a snahy o svobodnou vůli, se v příběhu objevuje kritika pokrytectví a sobeckosti. Boččanova naivita a snaha o naplnění i cizích ideálů je patrná již při prvním rozhovoru s ředitelem střední školy, kdy je mladému muži vylíčen ctnostný příklad učitele.

„Neexistoval žádný způsob, jak bych mohl splnit ředitelova očekávání. Klást na srdce někomu tak lehkovážnému jako jsem já, že bych měl být vzorem pro studenty, a že bych se měl prezentovat takovým způsobem, aby ke mně každý ve škole vzhlížel, a že skutečný vychovatel je někdo, kdo nejen předává vědomosti, nýbrž uplatňuje pozitivní morální zásady i v osobním životě. Tímto žádal o dost víc, než nač měl přiměřené právo toto očekávat.“⁸¹

Protože se Boččan neztotožňuje s ředitelovou představou, připadá mu správné vzdát se místa učitele a vrátit se zpět do Tokia. Záhy je však ujištěn, že se jedná o pouhý ideál, který nemusí být nutně splněn. Jak se později Boččan přesvědčí na vlastní kůži, drtivá většina učitelského sboru je tomuto ideálu na míle vzdálená.

Kvůli své zbrklosti příliš dá na první dojem, či na to, co slyší z druhé ruky a zbytečně se žene do problémů. Názory na své kolegy v průběhu děje mění několikrát, avšak nakonec se dobere pravdy. Zajímavý je jeho vztah k vedoucímu kabinetu matematiky, tedy Boččanovu nadřízenému, který je vlastně jediným aktivním elementem s podobnými morálními zásadami, jaké má i Boččan.

„Na cestě zpět do hospody mě Dikobraz pozval na misku drceného ledu. Když jsem ho poprvé potkal ve škole, myslel jsem si, že je strašně hrubý a arogantní, avšak nyní, když pro mě dělal takové věci, mi už nepřipadal tak špatný.“⁸²

Dojem z učitele Hotty, přezdívkou Dikobraz, se náhle mění opět na špatný v momentě, kdy uvěří lži zástupce ředitele a jeho nohsleda učitele výtvarné výchovy, že Hotta mu narafičil hejno kobylek do postele, zatímco byl Boččan v lázních.

„Dikobraz byl první, kdo mě pozval na misku drceného ledu po tom, co jsem sem přišel. Ale nechat se pozvat na cokoliv od člověka, který má dvě tváře, být jen na misku drceného ledu, by byla potupa.“⁸³

Svůj postoj hlavní hrdina vysvětluje následujícím způsobem:

⁸⁰ Homma, Kenshiro. Natsume Sōseki: a comparative study, Osaka: Intercultural Research Institute, 1990, str. 39

⁸¹ Natsume, Sōseki. Botchan, Tokyo: Kodansha International, 2005, str. 30

⁸² Ibid, str. 36

⁸³ Ibid, str. 75

„(...) pokud vás někdo na něco pozve a vy nenaznačíte snahu to odmítnout, ať už se jedná o misku drceného ledu či o šálek sladkého čaje, nebo cokoli jiného, tak tím ukazujete jistý respekt a dobrou vůli, kterou k němu chováte.“⁸⁴

Boččan nemohl mít respekt k muži, kterého považoval za pokrytce. Proto se rozhodl Hottovi vrátit částku, kterou za něj tehdy zaplatil.

Důležitost tohoto aktu dokazuje podobnost s případem peněz, které Kijo kdysi dala Boččanovi.

„Byly zde i tři jeny, které jsem si půjčil od Kijo před pěti lety a ještě je nesplatil. Nebylo to tím, že bych neměl peníze. Jednoduše jsem to neudělal. Ne že by ona čekala, že jí je někdy vrátím. Za mě, já jsem neměl nejmenší snahu jí to splatit, jako kdyby se snad jednalo o finanční transakci mezi dvěma cizinci. Kdybych to tak bral, mohlo by to vypadat, že nevěřím v Kijinu velkorysost, a odmítám ryzost citů, které vůči mně chová.“⁸⁵

Boččan s Kijo na sobě tedy zůstávají vzájemně závislí. Neboť ve vztahu, kdy to, co má být splaceno a nikdy nebude, nemůže být ani jedna strana zcela nezávislá. Dá se předpokládat, že Kijo a Boččan usilují o jistou jednotu.

O podobné spojení Boččan začíná usilovat od okamžiku, kdy se jej Hotta nečekaně zastane před zbytkem učitelů a vyjádří mu podporu.

„Byl jsem ohromně šťastný. Bylo to, jako kdyby Dikobraz řekl vše, co jsem chtěl říct já sám za sebe. Tím, že jsem tak jednoduchý člověk, úplně jsem zapomněl, jak jsem na něj byl naštvaný, a zahleděl jsem se jeho směrem s pohledem plným vděčnosti, ale výraz na jeho tváři byl k tomu zcela nevšímavý.“⁸⁶

Boččan začíná věřit, že Hotta stojí na jeho straně, a tím pádem se bude starat o jeho dobro tak, jako to činí Kijo. Toho si hlavní hrdina ale není plně vědom.

Druhá kladná, přesto spíše pasivní, postava je učitel Koga. Obětní beránek zástupce ředitele, který mu přebral snoubenku a ke všemu jej dotlačil k přeřazení na školu do odlehlé části země. Přestože toho spolu příliš nenamluví, Boččan cítí, že je s Kogou spojuje karmické pouto. Což se projeví tím, že oba dva se stali terčem intrik Červené Košile, jak Boččan zástupce ředitele nazývá.

Učitelé Červená Košile a Klaun, přezdívka pro učitele výtvarné výchovy, jsou v příběhu hlavními představiteli podlého a malicherného chování, které se bije s Boččanovými morálními hodnotami. Lidé, kteří zneužívají druhých jako prostředku k vlastnímu obohacení,

⁸⁴ Ibid, str. 76

⁸⁵ Ibid, str. 76

⁸⁶ Ibid, str. 89

jsou pro Boččana pokrytci a svým způsobem i násilníci. Kvůli takovým jedincům nedokáže žít v harmonii se společností a neustále ji kritizuje.

„(...) uvědomil jsem si, že většina lidí vás nabádá, abyste se stali špatnými. Zdá se, že si myslí, že pokud se nestanete špatnými, tak se nikdy nikam ve světě nedostanete. A při vzácných příležitostech, kdy se setkájí s někým, kdo je čestný a má ryzí srdce, dívají se na něj s vrchu a považují jej za dítě, Boččana. Pokud to tak chodí, bylo by lepší, kdyby se nevedly hodiny etiky na základních školách, kde vám učitelé říkají, ať jste čestní a nelžete.“⁸⁷

Po setkání s takovým druhem nečestného chování se Boččan alespoň ve vzpomínkách navrácí ke Kijo a plně doceňuje její šlechetnou povahu.

„Kijo může být stará vrásčitá žena, ale necítil bych se trapně ji někam vzít. Lidé jako Klaun nejsou vhodná společnost – ve vlaku, na člunu, dokonce ani na vrcholu dvanácti patrové věže v parku v Asakuse v Tokiu.“⁸⁸

Vnitřní pochody a změny, které může čtenář pozorovat, si nakonec uvědomuje i hlavní hrdina příběhu.

„Vždycky jsem byl povahou bezstarostný, vždy jsem se protloukal, aniž bych něčemu dovolil dělat mi starosti, avšak za pouhý měsíc od doby co jsem přijel do tohoto města, jsem znenadání začal pohlížet na svět jako na mnohem děsivější místo. Ačkoliv se mi nestalo nic hrozného, cítil jsem se, jako kdybych zestárl o dobrých pět či šest let.“⁸⁹

Kromě intrik ze strany zástupce ředitele, na Boččanově stavu mají podíl i nezvladatelní studenti, kteří mu svým způsobem nastavují zrcadlo jeho vlastního mládí. A to je mu dosti nepříjemné.

„Studenti byli hlučná parta. Čas od času některý z nich vykřikl „Pane učiteli!“ až směšně vysokým hlasem. To mnou krapet otrásl. Tak jsem každý den oslovoval své učitele v Institutu Fyzikálních věd, ale je propastný rozdíl v oslovování svého učitele „Pane učiteli!“ a slyšet studenty, jak tak oslovují vás. (...) Nejsem záłudný člověk, ani zbabělec, ale naneštěstí mé nervy nejsou tak pevné, jak by měly být. Pokaždé, když mě udeřil jeden z těch hlasů volajících „Pane učiteli!“ cítil jsem se jako kdybych slyšel zničehonic vystřelit dělo z císařského paláce ohlašující poledne.“⁹⁰

Je nasnadě, že třída se pro něj stává nepřátelským prostředím. Brzy je poctěn přezdívkami jako Pan Tempura, či Červená Osuška. Postupně zjišťuje, že nemůže provést nic, aniž by si toho studenti nevšimnuli a nezesměšnili ho. Boččan je jejich drzým chováním zklamán.

⁸⁷ Ibid, str. 72

⁸⁸ Ibid, str. 67

⁸⁹ Ibid, str. 109

⁹⁰ Ibid, str. 37

„Když jsem si pomyslel, že jsem celou tu cestu z Tokia vážil až sem kvůli výuce takových, jako jsou oni, cítil jsem znechucení.“⁹¹

Střet mezi kantorem a studenty vygraduje naražením hejna kobylek do Boččanova lůžka za jeho nepřítomnosti na ubytovně, ačkoliv byl pověřen nočním dozorem. Smysl pro čest a spravedlnost nedovolí mladému učiteli přejít incident mlčením a dožaduje se minimálně přiznání viníků. Teprve nyní studenty srovnává se sebou samým.

„Samozřejmě, že jsem byl zapletený do spousty žertů na střední škole, ale nikdy bych se nepokusil z toho vykrotit. Pokud jsem to udělal, udělal jsem to, a pokud jsem to neudělal, tak ne, nic víc v tom nebylo. Nehledě do jak velké neplechy jsem byl zapleten, stále jsem měl svou čest. (...) Pokud si myslí, že získat vzdělání je o tom naučit se lhát, být falešný a intrikovat někomu za zády, když se nikdo nedívá, a pak se po absolvování školy pyšně promenádovat kolem, tak v tom případě se toho mají ještě hodně co učit.“⁹²

Boččan očekává, že ředitel školy zakročí a tvrdě studenty potrestá, avšak on a zbytek učitelského sboru, vyjma Hotty, se přiklání k nenásilné politice, což Boččana rozčílí.

„Kdyby to bylo na mně, všechny bych na místě vyloučil. Pokud s nimi má být zacházeno takto shovívavě, proč by pak neměli obtěžovat noční dozora?“⁹³

Vysvětlení, že za neuvážené chování studentů nesou především vinu učitelé, Boččana dopálí ještě víc.

„(...) a tady on (zástupce ředitele), veřejně prohlašuje, že pokud studenti zdivočí, není to jejich vina, ale učitelů. Jinými slovy, pokud šílenec praští někoho do hlavy, je na vině ten praštěný, a to je důvod proč ho šílenec uhodil. Děkuji mnohokrát! (...) Opravdu ode mě čekají, že přejdu to, že mi strčili kobylky do postele? V tomhle případě, pokud byste byli zavražděni ve spánku, Červená Košile by byl připraven trvat na tom, že to bylo vykonáno nevědomky a nechal by pachatele na svobodě.“⁹⁴

Příběh vrcholí spojením sil Boččana a Hotty, kteří prohlédnou úskoky a špinavé plány zástupce ředitele a učitele výtvarné výchovy. V zájmu pomsty jejich kolegy Kogy, překvapí Boččan a Hotta ty dva pokrytce po jejich návštěvě v nočním podniku. Kromě pošpinění jejich pověsti je i ztlučou. S pocitem, že spravedlnosti bylo učiněno za dost, Boččan a Hotta pouštějí Macujamu a vrací se společně do Tokia.

⁹¹ Ibid, str. 45

⁹² Ibid, str. 54

⁹³ Ibid, str. 60

⁹⁴ Ibid, str. 86

4.2. Sanširó

Sanširó⁹⁵ byl vydáván v deníku Asahi šinbun od září do prosince roku 1908.⁹⁶ Přináší příběh sebeuvědomění a dospívání mladíka, který přijíždí do moderního Tokia z venkova, kde dosud žil se svou matkou. Počáteční nadšení z nových zkušeností a prostředí se mění na pocity neklidu a úzkosti z nového světa.

Sanširó stojí na pomezí hranic světů, ale není schopný vstoupit ani do jednoho. Strach, že bude pozadu, když svět pokročí vpřed, se line celým dějem. V jeho vědomí existují tři hlavní vyobrazení světů, kterých nemůže dosáhnout.

První svět reflektuje domov v Kumamotu.

„(...) Jeden z nich byl daleko a voněl po minulosti, tím, čím Jodžiró nazýval dobu před patnáctým rokem Meidži. Vše tam bylo klidné, ano, a také ospalé. Samozřejmě, nebylo by těžké se tam vrátit. Stačilo pouze jít. Ale nechtěl to udělat, pokud nešlo o poslední útočiště. Bylo to konec konců vzdálené místo, a v něm byla zapečetěná odvržená minulost. Pocítil bodnutí lítosti, že tam také pohřbil svou drahou matku. Pouze, když mu přišel dopis, pobyl chvíli v tomto světě, hřán nostalgií.“⁹⁷

Kromě své matky v tomto světě na Sanširóa čeká i dívka Omicu, kterou mu jeho matka neustále připomíná jako vhodnou nevěstu. Zpočátku dopisy přicházející z domova mladíka obtěžují, má pocit, že v uspěchaném městě nemá času nazbyt. Ovšem později se na zprávy od matky doslova těší a nachází v nich onen bezpečný úkryt před úzkostí a rozrušením. To je důvodem, proč se zdráhá přervat pouta minulosti.

Druhý svět odráží řekněme akademické prostředí plné existencí vysokého intelektu, které se svým způsobem, podobně jako Sanširó, vzdalují skutečnému světu, neboť jsou oddáni svým vlastním cílům. Sanširóovi ale vlastní cíl a motivace stále chybí.

„V jeho druhém světě stála cihlová mechem obrostlá budova. Měla čítárnu tak obrovskou, že pokud stál v jednom rohu, nebyl schopen rozeznat lidi v tom protějším. Knihy byly uloženy na poličkách tak vysoko, že se na ně nedalo dosáhnout bez žebříku, knihy začernalé otisky prstů a mastnotou, knihy, jejichž tituly zářily zlatě. Byla tam ovčí kůže, hovězí, papír starý dvě stě let, na vrcholu tohoto všeho byl prach. Byl to vzácný prach, takový, který se nashromáždí za dvacet, třicet let, tichý prach schopný zdolat němé plynutí času.“⁹⁸

⁹⁵ Opět jsem upřednostnila anglický překlad před českým z roku 1996 od Kláry Macúchové. Použila jsem verzi Jaye Rubina, který sepsal komentář a doplnil poznámkami Sosekiho projev Watakuši no kodžinšugi.

⁹⁶ Homma, Kenshiro. Natsume Soseki: a comparative study, Osaka: Intercultural Research Institute, 1990, str. 88

⁹⁷ Natsume, Soseki. Sanširo, London: Penguin Classics, 2009, str. 66

⁹⁸ Ibid, str. 66

Podle Sanširóa bytosti tohoto světa musí být nešťastné, neboť nemají ponětí o skutečném světě. Na druhou stranu ale mají velké štěstí, jelikož uprchly utrpení, které skutečný svět přináší.

Patří sem skupinka vzdělaných lidí, skrze které se postava Sanširóa stává komplexnější a které slouží jako prostředek k vyjádření autorových myšlenek.

První významnou postavou, se kterou se hlavní hrdina setkává, je profesor Hirota. Starší muž, bývalý učitel anglického jazyka, který momentálně tráví většinu času doma četbou západních knih. První setkání proběhlo už ve vlaku na cestě do Tokia, kde Hirota svými názory dal Sanširóovi najevo, že už rozhodně není v Kumamotu.

„My Japonci jsme oproti nim (cizincům) smutně vyhlížející věci. Dokážeme porazit Rusy, stát se světovou mocností, ale to na tom nic nezmění. Pořád máme stejné obličej, stejně slabá těla. Jen se podívejte na domy, ve kterých žijeme a zahrádky, které kolem nich budujeme. Jsou tím, co se přesně dá očekávat od tváří, jako jsou ty naše. (...)nejlepší věc (hora Fudži), kterou Japonsko dokáže nabídnout, jediná věc, kterou se můžeme chlubit. Potíž je, že je to přírodní objekt. Sedí tam celé věky. My jsme ji nevytvořili.“⁹⁹

Sanširó, který nebyl zvyklý na prostředí, kde by si každý mohl projevovat své názory podle libosti, je Hirotou natolik otřesen, že jej na chvíli nedokáže vnímat jako Japonce. Tím spíš, když Hirota vysloví názor, že Japonsko jako takové brzy zahyne. Hirota se mladíkovým šokem nenechá zastavit.

„Tokio je větší než Kumamoto. A Japonsko je větší než Tokio. (...) Ještě větší než Japonsko je vnitřek tvé hlavy. Nikdy se nevzdávej – ne Japonsku, ničemu. Můžeš si myslet, že to, co děláš je pro dobro země, ale dovol něčemu takovému, aby tě to vlastnilo, a stáhne tě to dolů.“¹⁰⁰

V tento okamžik si Sanširó uvědomuje, jakým byl zbabělcem ve svém rodném městě. Hirota tedy Sanširóa nabádal, aby byl hlavně sám sebou a uvažoval dle svého nejlepšího svědomí a vědomí. Při pozdějším setkáním, ale Hirota mladíka varuje před přílišným egoismem.

„Dnešní mladí lidé jsou příliš sebevědomí, jejich ega jsou příliš silná na rozdíl od mladých lidí mého času. Když jsem byl student, neexistovalo, že bychom dělali věci, které by nesouvisely s druhými. Vše bylo pro císaře, nebo rodiče, nebo zemi, či společnost. Všechno se soustřeďovalo na druhé, což znamenalo, že všichni vzdělaní lidé byli pokrytci. Když se

⁹⁹ Ibid, str. 16

¹⁰⁰ Ibid, str. 16

společnost proměnila, přetvářka přestala pracovat, a výsledkem bylo, že jsme začali vnášet egocentrismus do vlastního myšlení a jednání, a egoismus se stal ohromně populárním. ¹⁰¹

Další postavou druhého světa je Nonomija Sóhači, který pochází ze stejného města jako Sanširó. Ve světě je známý pro své vědecké úspěchy, ale v Japonsku se mu zatím takového uznání nedostává. Přesto je oddán svému výzkumu a většinu času pobývá ve sklepní laboratoři univerzity, kterou Sanširó navštěvuje. Mladík je inspirován způsobem života Nonomiji a sám uvažuje, zda by také dokázal žít v podobné izolaci plně oddán akademické kariéře. Když ale laboratoř opouští a vychází ven, pocit osamění se mu zdá nesnesitelný.

„Už více nepřemýšlel o tramvajích, Tokiu nebo Japonsku. Nahradil je pocit čehosi vzdáleného. Ten pocit trval pouhý okamžik, když se osamělost začala šířit po povrchu jako závoj mraků. Samota byla úplná, jako kdyby seděl ve sklepě u Nonomiji. U školy v Kumamotu, lezl na vršek blízké hory Tacuta, na místo mnohem odlehlejší než je toto (...) často cítil radost, když mohl zapomenout na svět lidí. Ale nikdy předtím nepoznal takový pocit izolace. ¹⁰²

Třetí postava je Sanširóův spolužák Sasaki Jodžiró, který mu pomohl zorientovat se ve městě i na univerzitě. Jodžiró má své ideály, o kterých je přesvědčen, že jsou správné, a v průběhu děje se snaží dostat profesora Hirotu jako přednášejícího na univerzitu. Zdá se mi, že Jodžiró je médiem některých Sósekiho myšlenek.

„ (...) Věřím, že my mladí lidé nového věku jsme se střetli s okamžikem, kdy musíme volat po svobodě, svobodě myšlení. My mladiství nemůžeme již více snášet utlačování ze strany Starého Japonska. Zároveň nás ale okolnosti nutí oznámit světu, že my mladí lidé už nemůžeme také dále snášet útlak Západu. ¹⁰³

Zároveň Jodžiró potvrzuje domněnky profesora Hiroty týkající se mladých a egocentrismu.

„ (...) My mladí jsme ti, kteří drží v rukou literární sílu dneška, a tak musíme převzít iniciativu, kde se každé slovo a každá fráze počítá. Literární svět prochází neobyčejnou revolucí. Vše nabírá nový směr a my nesmíme zůstat pozadu. Musíme přinutit nové trendy jít směrem, jakým chceme, jinak nestojí za to žít. Způsob, jakým nám předhazují slovo „literatura“, zní jako kdyby to byl odpad, ale to je „literatura“, o které uslyšíte pouze na univerzitě. To, co myslíme literaturou, novou literaturou, je velké zrcadlo života samotného. Nová literatura bude muset ovlivnit chod celé japonské společnosti. ¹⁰⁴

Temperament Jodžiróa trefně shrnul sám profesor Hirota.

¹⁰¹ Ibid, str. 131

¹⁰² Ibid, str. 21

¹⁰³ Ibid, str. 116

¹⁰⁴ Ibid, str. 104

„Přeji si, aby bral věci s klidem. Nedokáže se soustředit na jednu věc. Je jako ten potůček blízko Dangozaka: mělký a úzký, s vodou neustále se měnící. Není žádná disciplína v tom, co dělá.“¹⁰⁵

Konečně se dostáváme ke třetímu světu.

„Sanširóův třetí svět byl zářivý a plynulý jako jaro, svět elektrických světel, stříbrných lžící, jásotu a smíchu, skleniček plných bublinek šampaňského. A vše korunovaly krásné ženy.“¹⁰⁶

Krásným ženám ale předcházela nepříjemná zkušenost se ženou, kterou Sanširó střetl ve vlaku do Tokia, a která jej přemluvila ke společnému noclehu.

„Směřoval k temnějším uličkám, žena jej tiše následovala. O dva domy níž v téměř opuštěné zadní uličce uviděl ceduli hostince. Byla špinavá a zašlá, hodící se přesně pro něj a tuhle ženu.“¹⁰⁷

Špinavost evokuje vnitřní pocity naivního Sanširóa, který nebyl schopný ženinu vlezlost odmítnout. Přesto uniká jejím pokusům o sblížení a kromě psychických zábran vytváří i fyzické.

„Nerad spím na cizích matracích. Vyroším takovou zábranu proti blechám, ale nenechte se tím rušit.“ Sroloval svou část prostěradla směrem ke straně, kde spala žena a vytvořil tak dlouhou bílou zábranu ve středu postele.“¹⁰⁸

Druhý den ráno se mu dostalo jistého ponížení.

„Žena se na něj dlouze zadívala, a když k němu promluvila, bylo to s maximálním klidem. „Jste celkem zbabělec, že?“ na jejím obličejí se mihl vědoucný úsměv.“¹⁰⁹

Takové chování Sanširóem otřásl a zakořenilo v něm nedůvěru v ženské pokolení. Dříve se s ničím podobným nesetkal.

„Co to bylo za ženu? Jsou ostatní ženy na světě jako ona? Může být žena takto klidná a sebevědomá? Byla nevzdělaná? Lehkomyslná? Nebo zkrátka nevinná? To se nikdy nedozví, protože se nepokusil zajít s ní tak daleko, jak by to šlo. Měl to udělat. Měl zkusit zajít trochu dál. Ale měl strach.“¹¹⁰

Strach Sanširóa provází i při prvním setkání s Mineko, která bude hrát po zbytek děje důležitou roli v jeho cestě za uvědoměním si svého já.

¹⁰⁵ Ibid, str. 128

¹⁰⁶ Ibid, str. 66

¹⁰⁷ Ibid, str. 7

¹⁰⁸ Ibid, str. 9

¹⁰⁹ Ibid, str. 10

¹¹⁰ Ibid, str. 10

„Sanširó plně vnímal okamžik, kdy na něm spočinuly její hluboké černé oči. Dojem barevnosti zmizel, aby byl nahrazen něčím nevysvětlitelným, něčím velmi podobným pocitu, když jej žena z vlaku nazvala zbabělcem. Byl vyděšený.“¹¹¹

Druhé setkání nastává v nemocnici u příležitosti návštěvy mladší sestry Nonomiji. Nyní už v něm Mineko nebudí strach, nýbrž fascinaci.

„Kontrast mezi jejími zuby a barvou její pokožky byl pro Sanširóa něčím nezapomenutelným.“¹¹²

Třetí náhodné setkání, při pomoci stěhování profesora Hiroty do nového domu, se dá označit za začátek podivného vztahu, kdy čím víc Sanširó bude propadat Mineko, tím víc se ona od něj bude vzdalovat.

„I při úkloně zírала na Sanširóa. Její krk se naproti němu rozšiřoval, a v ten samý moment se její oči odrazily v jeho. (...) Smyslné! Nebyl jiný způsob jakým popsat její oči v ten okamžik. Něco se mu snažily říct, cosi smyslného, něco, co přímo dráždilo smysly. Jejich naléhavost provrtala kost rozumu až na dřev. Zašlo to daleko za hranici snesitelnosti a stalo se to intenzivním impulsem. Nemělo to nic společného s něžností, bylo to mučivé. Tohle jistě nebyla žádná laciná koketérie.“¹¹³

Mineko se tedy podle Sanširóa nepodobala ženě, na kterou narazil ve vlaku.

Vztah Sanširóa, který vyrůstal v prostředí omezeném konvencemi, a Mineko, která znala pouze moderní město a doma měla nevídanou svobodu, se dá charakterizovat v několika rovinách. Je možné, že Mineko chovala vůči mladíkovi sympatie. Ale spíše než lásky, se jednalo o sympatie porozumění, kdy oba dva byli svým způsobem ztraceni ve světě. Jejich alegorii lze spatřit v nehybnosti mraků, kdy jeden od druhého čekají, že je ten druhý nějakým způsobem navede na správnou cestu, ale marně.

„Pod nebem jako je tohle, srdce těžkne, ale smysly se projasní.“

„Co tím myslíš?“ zeptala se Mineko.

Sanširó tím moc nemyslel. Místo odpovědi na její otázku řekl: „Je to uklidňující, zasněné nebe.“

„Vypadá, jako kdyby se hýbalo, ale nikdy se nehne.“ Mineko začala pozorovat další vzdálený mrak.“¹¹⁴

¹¹¹ Ibid, str. 24

¹¹² Ibid, str. 51

¹¹³ Ibid, str. 69 a 70

¹¹⁴ Ibid, str. 97

V textu se také objevuje anglická věta „*Pity's akin to love.*“, kterou Jodžiró překládá s významem, kdy se lítost rovná lásce. Sanširó si Minečinu lítost zaměňuje s láskou a je přesvědčen, že když on chová city k ní, musí je i ona chovat k němu.

„V poslední době se Sanširó stal zajatcem ženy. Vzdal se jí. Bylo by to v pořádku, kdyby byli milenci, ale tohle bylo nepochopitelné vzdání se. Netušil, zda byl milován, či jestli se mu vysmívala, v jakou chvíli by měl být vyděšený nebo opovážlivý, kdy by to měl ukončit anebo v tom pokračovat. Byl rozčilený a frustrovaný.“¹¹⁵

Na jedné straně pro něj Mineko představovala bohyni a na druhé krutou ženu, která si ním pohrává. Měl o ní pochybnosti, ale nemohl se jí tak lehko zbavit.

Další možností, jak na vztah Sanširóa a Mineko nahlížet, je přirovnání jejich postav k páru ztracených ovcí.

„Mineko se na něj podívala. Opět seděl na trávě. Kdesi hluboko uvnitř tušil, že tahle žena je na něj až příliš. Také cítil nejasný pocit ponížení doprovázený vědomím, že jej prohlédla.

Stále se na něj dívajíc Minako řekla: „Ztracené dítě“

Neodpověděl.

„Viš jak to přeložit do angličtiny?“

To byla velmi neočekávaná otázka. Sanširó nemohl odpovědět že ví, ani že neví.“

„Mám ti to povědět?“

„Prosím.“

„Stray sheep. Rozumíš?“

(...) Myslel si, že rozumí významu slov „stray sheep“, ale možná nerozuměl. Více než ona slova samotná, mu unikal smysl ženy, jež je použila. Beznadějně se na ni podíval a nic neřekl. Ona naopak zvažněla. „Připadám ti moc troufalá?“ její tón naznačoval touhu obhájit sama sebe. Na tohle nebyl připraven. Doted' byla skryta v mlze, ve kterou doufal, že se projasní. Její slova projasnila onu mlhu, a ona se objevila, zřetelně jako žena. Kdyby se to tak jen nikdy nestalo! Sanširó chtěl změnit její postoj k němu nazpět k tomu, jaký byl předtím. Na věc plnou smyslu, ani jasnou ani zamlženou, jako nebe roztažené nad nimi.¹¹⁶

Mineko se stává zdrojem Sanširóovi úzkosti. Ostatní považují Mineko za jednu z Ibsenových hrdinek.

„Mineko není jediná, kdo je jako Ibsenův hrdina. Mnoho dnešních žen je takových. A nejen ony. Každý člověk, který cítí závan nové atmosféry, má v sobě něco z Ibsena. Lidé

¹¹⁵ Ibid, str. 129

¹¹⁶ Ibid, str. 99

nejednají jen tak svobodně jako Ibsenovo hrdinové. Přesto je uvnitř něco neobyčejně trápí. ¹¹⁷

Z kritiky Mineko je Sanširó zmatený. Rozhodne se využít příležitosti půjčky peněz, aby posoudil její postoj k sobě a udělal si ve všem jasno. Její chování se mu ale zdá nepřístupné a zprvu peníze odmítá.

„Mineko se mu náhle vzdálila. Bylo to jako kdyby ta žena, která před chvilkou byla vedle něj, najednou stála na konci ulice. Litoval, že si nevezal ty peníze, ale už bylo pozdě. ¹¹⁸

Avšak nakonec půjčku přijme, a tím získá i možnost dalšího setkání, kdy se jí konečně rozhodne vyložit své pocity vůči ní. Ale ona jeho slova popírá a předstírá, jako kdyby Sanširó nic neřekl.

„Tak tedy, proč ji přišel?“

Sanširó se chopil okamžiku. „Přišel jsem za tebou.“

Cítil, že řekl vše, co mohl. Mineko pokračovala tónem, který neprozrazoval žádné emoce, tónem, který měl vždy na Sanširóa omamný vliv. „Těžko si mohu od tebe vzít ty peníze tady.“

Byl otřesen. Ušli mlčky pár dalších kroků. Pak Sanširó vyhrkl, „Nepřišel jsem ti dát ty peníze.“ Mineko ihned neodpověděla. Když promluvila, její hlas zněl měkce. „Stejně ty peníze nepotřebuji. Nech si je.“ Sanširó už to nemohl déle snášet. „Přišel jsem, protože jsem tě chtěl vidět,“ řekl zatímco hledal její oči. Ona se na něj nepodívala. Slyšel tiché povzdechnutí, které jí uniklo zpoza rtů. ¹¹⁹

Scéna je zavržena příjezdem neznámého muže, který si Mineko odveze. Později se Sanširó dozvídá, že to byl její snoubenec. Mineko si jako žena nemohla vzít muže, kterého by nerespektovala. A protože v Sanširóovi nenašla nic jiného než stejný chaos, který sama znala, opustila ho. Postava Mineko bývá označována jako typ ženy, který se nazývá „nevědomý pokrytec“.¹²⁰ Tedy ženu, která nevědomky předstírá to, čím není. To ale koliduje s větou ze Žalmů, kterou Mineko pronese při jejich posledním setkání.

„Neboť já svoji nepravost uznávám, můj hřích je stále přede mnou.“ ¹²¹

Zřejmě si tedy byla vědoma, jak se k Sanširóovi chovala, a že jej vědomě opustila.

Ačkoliv je hlavní hrdina opuštěn, svým způsobem se probouzí a začíná si uvědomovat realitu. Mineko byla moderním typem ženy, které ale tehdejší Japonsko nemohlo nabídnout, co by ráda, a nebyl toho schopen ani Sanširó.

¹¹⁷ Ibid, str. 110

¹¹⁸ Ibid, str. 150

¹¹⁹ Ibid, str. 192

¹²⁰ Homma, Kenshiro. Natsume Sōseki: a comparative study, Osaka: Intercultural Research Institute, 1990, str. 98

¹²¹ Natsume, Sōseki. Sanshiro, London: Penguin Classics, 2009, str.224

4.3. Sorekara

Sorekara volně navazuje na román Sanširó ve smyslu, co by se mohlo přihodit s člověkem po absolvování univerzity. V Asahi šinbun vycházel od června do října roku 1909. Na rozdíl od předchozího díla, hlavní postava Sorekara Nagai Daisuke je dospělý muž, který má své názory na svět už vytvořené, stejně jako své místo v něm.

V první části děje se Daisuke jeví spíše jako pozorovatel. První věcí, která zaměstnává jeho pozornost po ránu, je tlukot vlastního srdce.

„Nyní v tomto okamžiku svíral proud života tak, jak plynul. Jeho dlani to připadalo jako tikání hodinek. Ale bylo to mnohem víc, byl to alarm, který mu připomínal smrt. Kdyby tak bylo možné žít bez toho, aniž by slyšel tenhle zvon. Kdyby tak jeho srdce neměřilo čas stejně jako krev, jak bezstarostný by pak mohl být! Jak pečlivě by si pak vychutnával život!“¹²²

V momentě, kdy jej sluha varuje, aby se tolik stále nekontroloval, že z toho onemocní, Daisuke lehkomyšlně odpovídá, že už dávno nemocný je. Doi Takeo v tom vidí náznaky hypochondrie a narcismu¹²³ s ohledem na to, jak je hlavní postava pyšná na svůj fyzický vzhled a pohrdá esteticky nehezkými těly.

„Více než cokoliv jiného nesnášel scvrklá těla, a jejich funkce, buddhistických svatých mužů, a kdykoliv se otočil k zrcadlu, byl vděčný, že se nenarodil s takovou tváří. Pokud ho lidé nazvali švihákem, nebyl z toho vůbec rozrušený. Až do takové míry překonal Staré Japonsko.“¹²⁴

A právě překonání Starého Japonska je zdrojem jeho vlastní pýchy. Sám sebe navíc považuje za velmi bystrého člověka s intenzivně vyvinutou citlivostí. Řadí se mezi tak řečené přirozené aristokraty vyvolené Nebesy. Což mají být lidé, kterým se dostalo vysokého vzdělání a řídí se podle vlastních aktuálních tužeb.¹²⁵ Podle Daisukeho by se lidé neměli nechat omezovat, protože:

„ (...) člověk se nerodil s konkrétním cílem. Právě naopak: cíl se rozvíjel teprve s narozením jedince. Objektivně vykonstruovat účel na začátku a aplikovat jej na lidskou bytost, by ji okradlo o svobodu jednání již při narození. A proto cíl byl něco, co si jedinec přicházející na tento svět, musel vytvořit sám pro sebe.“¹²⁶

¹²² Natsume, Sōseki. And Then, Tokyo: Tuttle, 2011, str. 1

¹²³ Doi, Takeo. The psychological world of Natsume Sōseki, Cambridge: Harvard University Press, 1976, str.42

¹²⁴ Natsume, Sōseki. And Then, Tokyo: Tuttle, 2011, str. 2

¹²⁵ Ibid, str. 7

¹²⁶ Ibid, str. 115

Dozvídáme se, že Daisukeho cílem rozhodně není nalezení zaměstnání. Jelikož každý měsíc dostává od otce finanční částku, která pokryje všechny jeho výdaje, práci nepotřebuje. Z neschopnosti pracovat viní okolí a ne sebe.

„ (...) není to má chyba. Je to chyba světa. Nebo, s trochou nadsázky, je to, protože vztah mezi Japonskem a Západem není dobrý. (...) Mírím tím k tomu, že Japonsko nemůže vyjít bez půjček od Západu. Ale přitom si hraje na mocnost. (...) A podívej, následky se odráží na každém jednom z nás. Lidé takto utlačováni Západem si nemohou duševně odpočinout, nemohou vykonat nic užitečného.“¹²⁷

Podle Daisukeho takto vyčerpaní lidé už nemají sílu přemýšlet o věcech mimo ně. Spolu s duševním vyčerpaním přichází i devastace těla a nakonec i úpadek morálky. A on takto rozhodně dopadnout nechce.

Ale všichni ho nechválí tak jako on sám sebe. Například v případě kritiky jeho postoje vůči práci mu Hiraoka předestírá vlastní úhel pohledu.

„Lidé jako já, kteří se vypořádávají s realitou a zápasí s ní, nemají čas promýšlet věci takovým způsobem. Japonsko může být chudé, může být slabé, ale na to já zapomínám, když pracuji. Společnost může degenerovat, ale já si toho nevšímnu, zůstávám zaměstnaný v centru toho všeho. Och, předpokládám, že chudoba Japonska nebo degenerace společnosti může rozrušit člověka, který má volno, jako jsi ty; ale to může říct jen člověk, divák, který nemá nic společného se zbytkem společnosti. Jinak řečeno to, že přicházíš s takovými věcmi je, protože máš čas se na sebe dívat do zrcadla. Lidé zapomínají na vlastní tváře, když jsou zaměstnaní.“¹²⁸

Ale Daisuke na takovou kritiku neslyší. Podle jeho názoru je s člověkem konec, pokud jsou pro něj cennější brambory než diamanty.

Jedním ze dvou hlavních témat v knize je vztah otce a syna.

„ (...) nehledě na to, jak zdvořile se choval k otci, uvnitř jím pohrdal. Současná společnost, kdy spolu lidská stvoření nemohou mít kontakt, aniž by cítila pohrdání, tvořila to, co Daisuke nazýval úpadkem dvacátého století.“¹²⁹

Abychom pochopili tento Daisukeho postoj, musíme mít více informací o postavě jeho otce.

„Daisukeho otec Nagai Toku byl starý dost na to, aby viděl bitevní pole během restaurace¹³⁰, avšak stále se pyšnil silným zdravím. Po skončení státní služby vstoupil do

¹²⁷ Ibid, str. 64

¹²⁸ Ibid, str. 66

¹²⁹ Ibid, str. 93

¹³⁰ mluví se o restauraci Meidži

světa obchodu, chvíli zkoušel to, a pak zase ono, a zdálo se, že peníze se mu hromadí samy, za nějakých čtrnáct či patnáct let se z něj stal bohatý muž. ¹³¹

Stáří Nagaie Tokua znamenalo, že byl vychován ještě v duchu konfuciánské morálky, kde osobní touhy stály stranou předem nadefinovaných vztahů pokory a odpovědnosti vůči druhým. Spolu s otevřením země se zákonitě proměnila i japonská společnost a osobní tužby se draly do popředí, obzvláště ve světě obchodu. Daisuke se tedy domníval, že musí existovat propastný rozdíl mezi tehdejším a současným já jeho otce. On mu, ale tuto myšlenku vyvracel a tvrdil, že si zachovává stále stejné postoje a hodnoty jako kdysi.

„Ale Daisuke považoval za nemožné uspokojit moderní touhy, aniž by se nejdřív omezil vliv vzdělání platného pouze v době feudalismu. Jakýkoliv jedinec, který by se odhodlal uspokojit dva pány najednou, by nezbytně trpěl velkou úzkostí z nadcházejícího rozporu. Ten, který zažil takovou úzkost a nerozpoznal její původ, byl pitomé primitivní stvoření. Pokaždé, když čelil svému otci, si Daisuke nemohl pomoci od pocitu, že ten muž byl buď skrytý pokrytec, nebo hlupák s nedostatkem soudu. A Daisuke tehle pocit nenáviděl. ¹³²

Nesnášel také, že otec ztotožňoval své dávno ztracené mládí s jeho. Trval na tom, aby Daisuke přijal jeho cíle, které si kdysi vytvořil.

„Člověk by neměl myslet jenom na sebe. Je tu společnost. Země. Jeden se nemůže cítit dobře, aniž by něco udělal pro druhé. Vezmi si například sebe, nemůžeš se cítit dobře, když se jenom poflakuješ. Samozřejmě, jinak by to bylo s někým nevzdělaným z nižší třídy, ale nevidím důvod proč by člověk, kterému se dostalo nejvyššího vzdělání, měl mít zábavu v nicnedělání. To, co se člověk naučí, se stane zajímavým jedině, pokud to uplatní v praxi. ¹³³

„Daisuke se nepovažoval za zahálčivého. Jednoduše se považoval za jednu z těch vyšších bytostí, které disponovaly velkým množstvím hodin nepošpiněných prací. Pokaždé, když otec začal tímto způsobem, bylo ho Daisukemu líto. ¹³⁴

S otcem se už ale přestal hádat, neboť to nemělo smysl, a jejich vzájemný vztah otce a syna postupně ochladl. Nagai Toku viděl Daisukeho uklidnění jako výsledek disciplíny. Byl přesvědčen, že má synovu oddanost a lásku garantovanou Nebesy. Ale netušil, že jsou si na míle vzdálení.

„Jeho otec byl na sebe nesmírně pyšný, že šel do války. Při sebemenší příležitosti, zavrhoval s opovržením takové, jako byl Daisuke; byli k ničemu, tihle holomci, protože nikdy nebojovali; neměli odvahu. Mluvil o odvaze jako o nejskvělejší vlastnosti muže. Daisuke cítil

¹³¹ Ibid, str. 19

¹³² Ibid, str. 94

¹³³ Ibid, str. 23

¹³⁴ Ibid, str. 24

nepříjemnou pachut' v ústech, když musel poslouchat takové proslovy. Odvaha mohla být nezbytně důležitým předpokladem přežití v barbarských dnech otcova mládí (...) ale v dnešním civilizované době, to Daisuke považoval jako část primitivního vybavení, jako byl luk a šíp. ¹³⁵

Popravdě Daisuke sám sebe považoval za zbabělce a nestyděl se za to. Tolik se jejich postoje lišily.

S návratem tehdejšího nejlepšího přítele Hiraoky a jeho manželky Mičijo, je Daisuke vytržen ze stereotypního života a přesouvá se z místa pozorovatele do středu dramatu jeho vlastní nečekané proměny.

„Daisuke a Hiraoka se znali od střední školy. Jeden čas byli téměř jako bratři, obzvláště rok po absolvování univerzity. V oněch dnech bylo jejich největším potěšením spoléhat se absolutně jeden na druhého a nabízet si navzájem slova podpory. ¹³⁶

Tehdy Daisuke dokonce zprostředkoval sňatek Hiraoky a Mičijo, ačkoliv o dívku také stál. Přesto cítil povinnost vůči příteli dopřát mu, po čem touží. Ale v okamžiku odjezdu manželského páru se Daisuke cítil zrazen.

„Zatímco svíral Hiraokovu ruku, vesele naléhal, aby se brzy vrátili. Hiraoka řekl, že se s tím nedá nic dělat, že se do toho tentokrát musí vložit. Ta slova byla sice nedbale řečena, ale zpoza jeho brýlí se zaleskla téměř záviděníhodná pýcha. Když to uviděl, Daisukemu najednou jeho přítel připadal odporný. ¹³⁷

Od tohoto bodu se Daisukeho povaha začala měnit do stavu, jaký známe ze začátku děje.

„Den po Hiraokově příjezdu do Tokia, na jejich první setkání po třech letech, oba dva přišli na to, že ten druhý už nestojí na jeho straně. ¹³⁸

Zatímco Daisuke žil ve vlastním světě, Hiraoka zůstával po celou dobu v realitě a sbíral zkušenosti v kariérním postupu. Daisuke jeho styl života zavrhoval.

„Myslím, že na světě není nic bezcennějšího než tak zvaná životní zkušenost. Jediné, co způsobí, je způsobení bolesti.“ (...) „Jsem ve světě už nějaký čas. Zdá se mi, že zrovna od doby, kdy jsme každý šel svou vlastní cestou, se můj svět stal o mnoho větší. Je to jen jiný svět, než do kterého jsi vstoupil ty.“

„Jasně, chvástej se dál. Dřív nebo později to budeš muset vzdát.“

¹³⁵ Ibid, str. 22

¹³⁶ Ibid, str. 11

¹³⁷ Ibid, str. 11

¹³⁸ Ibid, str. 62

„Samozřejmě, pokud budu hladovět, vzdám to hned. Ale proč by se člověk, který nemá zrovna žádné takové potřeby, měl namáhat okusit tyto méněcenné zkušenosti? Bylo by to, jako kdyby si Indián kupoval kabát, jen aby byl připraven na zimu.“¹³⁹

Daisuke se svým způsobem vnitřně nad Hiraoku povyšoval, neboť on nemohl vědět jaké to je nemuset se starat o to, kde sežene peníze. Hiraoka jej stále považoval za naivního muže, kterým ještě byl před třemi lety.

„(...) Jsi člověk, který bere svět tak jak je. Jinak řečeno, jsi neschopný zapracovat na své vůli. Jestli říkáš, že nemáš vůli pracovat, nevěřím ti. Jsi přece člověk. Vsadím se, že se cítíš, jako kdyby ti něco chybělo, což dokazuje mou domněnku. Nemohl bych žít bez toho, aniž bych vykonával svou vůli v reálném světě a nedostal nějaký konkrétní důkaz, že se tenhle svět do určité míry změnil k mému vkusu, protože jsem to tak chtěl. V tom vidím hodnotu mé existence. Vše co děláš ty, je přemýšlení. Protože vše, čím se zabýváš, je přemýšlení, vytvořil sis dva oddělené světy – jeden uvnitř tvé hlavy a jeden mimo. Jen fakt, že toleruješ tuhle enormní disharmonii, je už obrovské selhání. Zeptej se proč. Já jsem vytlačil disharmonii ven, zatímco ty sis ji strčil do své hlavy. A protože já ji vystrčil ven, stupeň skutečného selhání je na mé straně nižší. Ale ty se mi směješ. Já se ti smát nemohu. Rád bych, ale společnost říká, že nemohu, správně?“

Pohledy na svět obou mužů se diametrálně odlišují. Hiraoka se postupně přidává typově ke skupině lidí, ke kterým patří i Daisukeho otec a starší bratr.

„Bylo to spíš odcizení než averze, co Daisuke cítil k novému Hiraokovi. Tušil, že Hiraoka si vybudoval ty samé pocity. Byly časy, kdy byl starý Daisuke překvapený stíny ve svém srdci a velmi ho to rmoutilo. Ale nyní smutek zmizel. Jediné, co dělal, bylo zírání na ty temné stíny. Takhle to ve skutečnosti bylo, pomyslel si. Nedá se tomu pomoci. To bylo všechno.“¹⁴⁰

Odcizení bývalého přítele přimělo Daisukeho uvědomit si, že manželství Hiraoky a Mičijo není šťastné. A když se mu vzdálí nejlepší přítel, jeho pozornost se navrací k nemocné Mičijo podobně, jako se navrací city, které k ní choval před několika lety, a které kvůli Hiraokovi popřel.

Úplné zpřetrhání pout mezi Daisukem a Hiraokou nastává v okamžiku, kdy Hiraoka souhlasí, že Daisukemu přenechá Mičijo.

Pokud zaměříme pozornost na postavu Mičijo, spatříme ženu psychicky poznamenanou smrtí dítěte a fyzicky srdeční nemocí.

¹³⁹ Ibid, str. 13

¹⁴⁰ Ibid, str. 91

„Při pohledu na ni člověk cítil matnou osamělost, připomínající staré dřevořezy ukijoe. Od jejich návratu do Tokia její pleť viditelně ztratila svůj lesk. Tak moc, až se Daisuke polekal, když ji poprvé viděl v hostinci.“¹⁴¹

První emocií, kterou v Daisukem žena probouzí, je lítost. Když je Hiraokou požádán o finanční pomoc, Daisukemu jde především o to, aby ulehčil Mičijo.

„Chtěl Mičijo půjčit peníze, aby ji udělal spokojenou. Neměl nejmenší záměr opatřit si ty peníze, aby získal její přízeň.“¹⁴²

Přesto jeho zájem o ni roste a Daisuke se chťe nechťe k Mičijo upíná jako k prostředku, který mu může pomoci uniknout před další nabídkou k sňatku, kterou mu otec vnucuje.

„(...) Daisuke si nemohl vybavit jedinou, kterou by si v myšlenkách představil jako ženu, kterou by měl rád. Ale nyní konfrontován s otázkou Umeko, jméno Mičijo mu vytanulo na mysli (...).“¹⁴³

Ale to ještě Daisukemu nedává jistotu, že je do Mičijo skutečně zamilovaný. Podle jedné z jeho domněnek, lidé žijící ve městě jsou vystaveni neustálým změnám okolních vlivů. Vzájemná atraktivita se neustále proměňuje a ti, kteří věří na nesmrtelnou lásku, jsou podle jeho názoru největší pokrytci.

„(...) pocity, které choval k Mičijo, nebyly nic víc než jen pomíjivá fantazie. Jeho mysl si to včas uvědomila. Ale jeho srdce nemělo odvahu přijmout to jako jistotu.“¹⁴⁴

Ano, jeho srdce nemohlo přijmout tuto vykonstruovanou pravdu, kterou se Daisuke snažil sám sobě vnutit. Tímto přístupem dělal ze sebe pokrytce, kterými tolik pohrdal. Něco mu chybělo, ale nemohl přijít na původ onoho pocitu. Začaly se mu navracet úzkosti.

„Cítil, že už nemůže víc odpočívat v klidu. Jeho úzkost nebyla ona obvyklá nuda. Nebylo to tím, že by byl apatický; jeho mysl byla nyní ve stavu, kdy nemohl vystát nic nedělání.“¹⁴⁵

Jeho smysly také začaly intenzivněji vnímat světlo a kontrastní barvy, zejména červenou.

„Čas od času, všední fyzický svět zasáhl Daisukeho s nemalou krutostí. V extrémních případech nemohl vystát ani sluneční světlo za jasného dne. Když se tohle dělo, snažil se omezit svůj kontakt se společností na minimum a spát, ať už bylo ráno nebo poledne.“¹⁴⁶

K uspaní využíval omamné vůně květin, hlavně lilií, které odkazovaly k minulosti, kdy chodil navštěvovat ještě svobodnou Mičijo.

¹⁴¹ Ibid, str. 38

¹⁴² Ibid, str. 73

¹⁴³ Ibid, str. 79

¹⁴⁴ Ibid, str. 130

¹⁴⁵ Ibid, str. 148

¹⁴⁶ Ibid, str. 101

Po několika dnech nevycházení z domu a zpytování myšlenek, se Daisuke přesvědčuje o sobě samém.

„Jak si Daisuke znovu vybavoval jejich společnou minulost, nebyl v ní okamžik, ve kterém by neviděl planout pochodeň jejich lásky. Mičijo se vlastně vdala za něj, když si vzala Hiraoku. Když došel až k téhle myšlence, cítil Daisuke, jako kdyby mu v srdci přistálo něco nesnesitelně těžkého.“¹⁴⁷

Daisuke si začíná uvědomovat, že tehdy dal přednost Hiraokovi před Mičijo, a v tomto okamžiku jí začíná vnímat jako plnohodnotnou lidskou bytost a jejich budoucí vztah jako vůli Nebes.

„Dnes se navracím do minulosti náležící přírodě.“ Když byl schopen toto říci, pocítil mír prostupující jeho celou existenci, takový jaký necítil za poslední roky.“¹⁴⁸

Mičijo už není pouze prostředkem, jak uniknout nechtěnému sňatku, ale hlavně prostředkem, díky kterému se Daisuke může vrátit nazpět ke svému já, které opustil před třemi roky a vymanit se z izolace, kterou si vytvořil.

„Jsi nezbytná pro mou existenci. Absolutně nezbytná.“¹⁴⁹

Po tomto vyznání se Mičijo Daisukeho ptá, proč ji tedy tehdy nechal odejít? Daisuke jí není schopen poskytnout odpověď. Sám netuší. Ale prosí ji, aby se mu pomstila, že si nic jiného za svou pošetilou chybu nezaslouží. Mičijo se mstít nechce, vkládá svůj osud do jeho rukou a nadále zůstává pasivní.

Daisuke si uvědomuje, že v jejich možném budoucím vztahu leží nebezpečí, pokud se rozhodne provést tento společensky nepřijatelný čin. Hrozí mu, že ho otec vydědí a nebude mu více poskytovat finanční podporu. A on se pak bude muset uchýlit k práci, aby uživil sebe a Mičijo.

„Mohl by Mičijo stáhnou s sebou do hlubin svého úpadku. Mičijo už nebyla duševně Hiraokův majetek. Daisuke chtěl nést zodpovědnost za tuto ženu až do smrti. (...) Říci, že bude nést zodpovědnost za Mičijo dokud nezemře, znamenalo pouze, že měl takový plán, a nikdy to nebude rovno faktu nesení zodpovědnosti. Jako muž zasažen slepotou, Daisuke upadl do prázdné otupělosti.“

Avšak rozhodnutí padlo. Daisuke se rozhodl čelit Hiraokovi a vyjevit mu své plány s Mičijo. Hiraoka si ale klade podmínku, že mu Mičijo předá teprve, až se její zdravotní stav zlepší. Daisuke dohodu přijímá, ale záhy propadá rozčilení, že mu Hiraoka předá pouze Mičijinu mrtvolu.

¹⁴⁷ Ibid, str. 153

¹⁴⁸ Ibid, str. 175

¹⁴⁹ Ibid, str. 180

Daisukeho příběh opouštíme v momentě, kdy mu jeho starší bratr oznámí, že je vyděděn. Daisuke v jednu chvíli přichází o rodinu a finanční zázemí. O Mičijo nemá žádné zprávy. Jeho stav se začíná podobat propukajícímu šílenství a tím příběh končí.

„Kadono, jdu si ven hledat práci.“ Pak si ihned nasadil čepici a bez slunečníku vylétl do venkovního žáru.

Daisuke v horku pospíchal, málem se i rozeběhl. Slunce pátilo přímo na jeho hlavu. Suchý prach pokryl jeho chodidla jako zrnka ohně. Zdálo se mu, že se popálil.

Při chůzi si opakoval, „Hořím, hořím.“

(...) Najednou si všiml červené poštovní schránky. Červená barva se mu okamžitě vyšlehla do hlavy a začala se v ní otáčet dokola a dokola.¹⁵⁰

(...) Konečně, celý svět byl červený. A s Daisukeho hlavou ve středu se začal točit dokola šlehajíc ohnivé jazyky. Daisuke se rozhodl pokračovat v jízdě, dokud jeho hlava kompletně neshoří.¹⁵¹

4.4. Kokoro

Román *Kokoro* je považován za vrchol druhé Sosekiho trilogie.¹⁵² V *Asahi šinbun* se objevoval od května až po srpen roku 1914. Příběh je rozdělen na tři části. První dvě jsou vyprávěny z pohledu bezejmenného studenta, který líčí svůj vztah a snahu odhalit tajemství staršího muže, kterého nazývá pan profesor¹⁵³. Těžištěm děje se stává třetí část, která nese podobu profesorovy závěti. Výpověď muže odhaluje hlavní téma knihy, jímž je způsob života s hříchem utajeným před zraky společnosti.

Nejprve se zaměříme na postavu studenta a jeho subjektivní pohled na profesora. Jejich první setkání se odehrává v létě na pláži v Kamakuře.

„Okamžitě si získal mou pozornost navzdory davu a mému roztržitému stavu myslí, protože byl s cizincem.“¹⁵⁴

Student si staršího muže tedy všímá v podstatě náhodou, a to hlavně kvůli skutečnosti, že profesorovi dělá společnost cizinec, což vzbudilo mladíkův zájem a kontakt. Následující den potkává samotného, ale touha se s tím mužem seznámit jej neopouští.

¹⁵⁰ Ibid, str. 224

¹⁵¹ Ibid, str. 225

¹⁵² Higan sugi made 1912 a Kodžin 1914

¹⁵³ V originále použit výraz *sensei* odkazující k učiteli nebo jiné autoritě, ke které cítí dotyčný respekt.

¹⁵⁴ Natsume, Sōseki. *Kokoro*, London: Penguin Classics, 2010, str. 5

„Jak jsem tak sledoval, jak si razí cestu davem na kraj pláže a začal plavat, pocítil jsem náhlé nutkání ho následovat.“¹⁵⁵

Student využívá první příležitosti k seznámení a naráží na realitu, kdy starší muž neopětuje jeho nadšení z nové známosti.

„Tím, jak jsem byl mladý, jsem doufal, že by mohl sdílet mé pocity a předvídal jsem jeho odpověď. Ale po zamyšlené pauze řekl, „Nemohu říct, že bych si vybavoval vaši tvář. Pravděpodobně si vzpomínáte na někoho jiného.“ Jeho slova ve mně vyvolala podivné zklamání.“¹⁵⁶

Pocit dřívějšího setkání, kterým se mladík nechal zmást, mohl být obyčejné *déjà vu*, nebo toužení po příteli, které jej později přivádí do profesorova domu v Tokiu.¹⁵⁷

„Ale navzdory všem prchavým šokům a zklamáním jsem se s ním nechtěl rozcházet. Naopak, kdykoliv mě jeho nečekaná stručnost šokovala, impulzivně jsem na ni reagoval přátelstvím. Zdálo se mi, že pokud tak budu činit, má touha po možnostech, které mi on může nabídnout, se jednoho dne naplní. Nepochybně jsem byl mladý.“¹⁵⁸

Student se postupně stává pravidelným hostem v domě profesora a jeho manželky i přes navenek nepřátelskou povahu staršího muže.

„Profesorovy způsoby se vůči mně nikdy doopravdy nezměnily, ode dne, kdy jsme si poprvé vyměnily několik slov, do doby, kdy naše přátelství mělo pevné základy. Byl vždy tichý, občas téměř opuštěný. Od počátku mi připadal nedosažitelný, přesto jsem cítil nutkání najít si k němu cestu.“¹⁵⁹

Především v předválečné japonské společnosti se považovalo za normální, pokud mladí lidé projevovali snahu o navázání osobního vztahu se svým učitelem, či jinou autoritou, vyjma rodičů. Důvodem mohlo být očekávání, že dospělí mají odpovědi na všechny důležité životní otázky. Podle Freuda by šlo zřejmě o hledání takzvané „otcovské figury“.¹⁶⁰

Profesor tuto studentovu touhu najít si v něm idol rozeznává.

„Jsem osamělý muž,“ opakoval toho večera. „Jsem osamělý, ale hádám, že ty jsi také. Já jsem starší, takže dokážu vydržet samotu, aniž bych s tím musel něco dělat, ale pro tebe je to něco jiného, ty jsi mladý. Cítím, že máš nutkání něco dělat, jednat. Chceš se proti něčemu postavit...“

¹⁵⁵ Ibid, str. 6

¹⁵⁶ Ibid, str. 8

¹⁵⁷ Doi, Takeo. The psychological world of Natsume Sōseki, Cambridge: Harvard University Press, 1976, str. 108

¹⁵⁸ Natsume, Sōseki. Kokoro, London: Penguin Classics, 2010, str. 9

¹⁵⁹ Ibid, str. 13

¹⁶⁰ Doi, Takeo. The psychological world of Natsume Sōseki, Cambridge: Harvard University Press, 1976, str. 108

„Já vůbec nejsem osamělý.“

„Žádná doba není tak osamělá jako je mládí. Proč bys mě jinak navštěvoval tak často?“

Zase zde byla ta samá otázka.

„Ale i když jsi se mnou,“ pokračoval, „pravděpodobně se stále cítíš tak nějak osaměle. Nemám sílu, jak vidíš, vzít tvou osamělost a vyhladit ji místo tebe. V budoucnu budeš muset sáhnout po někom jiném. Dříve či později tě už sem nohy nezanesou.“

Profesor se opuštěně usmál, jak mluvil. ¹⁶¹

Je zde patrné, že profesor nechce přijímat odpovědnost za život mladého muže. Zkouší přesunout jeho pozornost k lásce. Ale student přiznává, že dosud nemá žádný objekt lásky.

„Ach, ale jsi pěkně neklidný, protože zde není žádný objekt, vidíš? Jsi hnán pocitem, že jen pokud najdeš ten objekt, budeš moci být v klidu.“

„Necítím se nějak moc neklidně.“

„Přišel jsi za mnou, protože ti něco chybělo, no ne?“

„Možná. Ale to není láska.“

„Je to krok směrem k lásce. Cítíš impuls najít někoho stejného pohlaví jako první krok k přijetí opačného pohlaví.“

„Myslím, že tyhle dvě věci se v povaze úplně liší.“

„Ne, jsou stejné. Ale já jsem muž, takže nemohu naplnit tvou potřebu. Kromě toho, jistě věci mi znemožňují být pro tebe vším, čím bys mě chtěl mít. Vlastně s tebou cítím. Akceptuji, že tvá neklidná touha tě jednoho dne zanese jinam. Vlastně doufám pro tvé dobro, že se tak stane. A přesto...“

Cítil jsem se podivně smutný. „Jestli skutečně věříte, že se od vás odtrhnu, tak co mohu říct? Ale nikdy jsem necítil nejmenší potřebu to udělat.“

Neposlouchal. „...musíš být opatrný,“ pokračoval, „protože láska je hřích. Mé přátelství tě nikdy skutečně neuspokojí, ale aspoň v něm není nebezpečí.“ ¹⁶²

Prohlášením, že láska je hřích, se probouzí studentova zvědavost. Už dříve si všímal podivného stínu, který čas od času zahalil profesorovu tvář.

„Profesor se mi jednou svěřil, „Poznal jsem pouze jedinou ženu za život. Žádná kromě mé manželky mi nepřipadala atraktivní jako žena. A stejně tak já pro ni jsem jediný muž. Vzhledem k tomu bychom měli být ten nejšťastnější pár.“ ¹⁶³

¹⁶¹ Natsume, Sōseki. Kokoro, London: Penguin Classics, 2010, str. 16

¹⁶² Ibid, str. 27 a 28

¹⁶³ Ibid, str. 21

Proč tedy nejsou nejšťastnějším párem, když se jejich manželský život jeví na venek harmonicky? Studentovou hlavní touhou se stává poznání profesorovy minulosti. Avšak i přes přátelství naráží na nedůvěru staršího muže.

„Nejsi to výhradně ty, komu nedůvěřuji. Nevěřím lidstvu.“¹⁶⁴

Nemůže věřit druhým, neboť nedokáže věřit ani sám sobě. Část příčiny profesorovy nedůvěry v lidstvo se student dovídá ještě za jeho života a ne z dopisu na rozloučenou.

„Právě jsi řekl, že mezi tvými příbuznými není nikdo, koho bys nazval špatným. Ale umíš si představit, že by na světě byl určitý druh člověka, který by odpovídal myšlence „špatného člověka“? Nikdy nenajdeš někoho, kdo tomu bude přesně odpovídat. Vcelku všichni lidé jsou dobří, nebo jsou alespoň normální. Děsivé je, že se náhle změní ve špatné, když přijde na lámání chleba. To je, proč bys měl být opatrný.“¹⁶⁵

Profesor prozradí mladíkovi, že má vlastní zkušenost s tím, jak se dá morálka zkazit v případě peněz. Jako mladý byl podveden rodinou svého strýce, která se měla starat o dědictví po jeho rodičích. A právě zrada ze strany nejbližších v něm zakořenila hlubokou nedůvěru v lidi.

Druhá část knihy se věnuje odjezdu studenta na venkov do domu rodičů, kde má nemocného otce. Netrvá dlouho a zjišťuje, že velkoměsto a hlavně kontakt s profesorem jej změnil. Najednou není schopný komunikace s rodiči a v myšlenkách se vrací do Tokia. Konfrontuje také postavu svého otce s Profesorem.

„Ve své mysli jsem zkusmo porovnal tyto dva muže, mého otce a profesora. Oba dva byli tiší, uzavření lidé, kteří pokud se to týkalo světa jako celku, mohli být klidně mrtví. Ani jeden z nich se nedočkal sebemenšího uznání. Dělat mému otci partnera při hře šógi a sdílet jeho potěšení mě nijak neuspokojovalo, zatímco profesor, za kterým jsem se nikdy nechodil pobavit, ovlivnil mé uvažování mnohem hlouběji, než by mohla jakákoliv zbytečná zábava.“¹⁶⁶

Inklinace směrem k profesorovi se jeví jako jasná i studentovi. Když uviděl profesora poprvé v Kamakuře s pocitem, že se musejí odněkud znát, možná na staršího muže nevědomky přenášel představu svého vlastního otce.

„Jak jsem přemítal o osamělých slovech a pocitech mého otce, pomyslel jsem na profesora, od kterého jsem nedostal žádnou odpověď. Sice profesor a můj otec se zdáli jako dva odlišné typy, přicházeli mi na mysl jako pár, skrze asociaci i srovnání.“

O svém otci jsem věděl téměř všechno. Jestli se rozdělíme, emocionální pouto mezi rodičem a dítětem bude vše, co zbude. O profesorovi jsem toho na druhou stranu věděl stále

¹⁶⁴ Ibid, str. 29

¹⁶⁵ Ibid, str. 60

¹⁶⁶ Ibid, str. 48

moc málo. Neměl jsem šanci od něj slyšet slíbený příběh o jeho minulosti. Profesor byl, jednoduše řečeno, stále neprůhledný. Nemohl jsem si dát pokoj, dokud se nedostanu za tento stav a vše se nevyjasní. Jakékoliv rozbití vztahů s ním by mi způsobilo úzkost. ¹⁶⁷

A právě toto silné nutkání dozvědět se vše o minulosti muže, který pro něj začal být důležitější, a strach ze ztráty kontaktu, uvrhne studenta do podobného osudu, jakým trpěl profesor. Opustí totiž vlastního otce na smrtelné posteli, když obdrží dopis na rozloučenou od profesora, který se rozhodl spáchat sebevraždu. Dostalo se mu vyjevení mužova tajemství, ale výměnou za to ztratil přítele.

Třetí část přináší úplnou osobní zpověď postavy profesora.

„Má minulost je má vlastní zkušenost, která by se dala nazvat osobním majetkem. A možná, když je to majetek, by byla škoda nepředat ho někomu před tím, než zemřu. Tak to víceméně cítím. Ale raději bych, aby má zkušenost byla pohřbena se mnou, než aby byla předána někomu neschopnému ji přijmout. ¹⁶⁸

Svým dopisem, přiznáním se k hříchu, starý muž činí pokání za vinu, kterou nese. Zároveň chce, aby jeho vyznání sloužilo studentovi jako výstraha, aby se v budoucnu vyvaroval podobné chybě, která by uvrhla jeho život do stínu. K pravé podstatě profesorova utrpení se ještě dostaneme.

Ve svých vzpomínkách se profesor navrácí do studentských dob. Do časů, kdy ztratil víru v lidstvo. Jak už zde bylo zmíněno, jednalo se o zradu ze strany profesorova strýce. Po smrti rodičů převzal správu nad majetkem profesorův strýc. Vše fungovalo až do doby, než si profesor odmítl vzít za ženu vlastní sestřenicí. Od toho okamžiku se údajně chování celé rodiny vůči němu radikálně změnilo. Později dokonce zjišťuje, že mu po rodičích prakticky nic nezbylo.

„Dalo by se říct, že mé přesvědčení, že se druhým nedá věřit, mi proniklo až na dřev. Můj opovrženímhodný strýc a teta a příbuzní se mi zdáli jako zástupci celého lidstva. Dokonce i ve vlaku jsem pozorně sledoval sousedy, a když na mě někdo promluvil, má nedůvěra se ještě víc prohloubila. Nořil jsem se do deprese. Občas jsem cítil tlak, jako kdybych spolkl olovo. ¹⁶⁹

Po této zkušenosti zpřetrhal vazby s příbuznými a odstěhoval se do Tokia. Nikdy se jim přímo nepomstil za křivdu, kterou si v sobě nesl. Jeho skutečnou pomstou se stala právě nedůvěra v celé lidstvo, neboť svého strýce a ostatní bral jako jeho zástupce.

¹⁶⁷ Ibid, str. 94

¹⁶⁸ Ibid, str. 123

¹⁶⁹ Ibid, str. 144

Doi Takeo přináší zajímavou domněnku, že se u hlavního hrdiny začala projevovat schizofrenie, jejímž příznakem je právě pocit náhlé změny v chování okolí.¹⁷⁰ Je pravda, že profesor původ změny nikdy nehledal sám v sobě, ale automaticky hodil vinu na ostatní. Doi také poukazuje na fakt, že paní domu, do kterého se v Tokiu profesor přestěhoval, začala nevědomky mladíka léčit tím nejvhodnějším způsobem.

„Vřelé přijetí od paní domu nevyhnutelně začalo mít vliv na můj duševní stav. Po chvíli se moje pohledy staly méně nedůvěřivými, a mé srdce se více uklidnilo a usadilo se. Tuhle novou radost jsem dlužil paní domu a zbytku domácnosti, která si nevšimla mé opatrnosti a vyhýbavých pohledů. Nikdo na mě nereagoval nervózně, a tak se i mé nervy uklidnily.“¹⁷¹

Duševně se opět dostal do rovnováhy a dokonce se začal sblížovat s dcerou paní domu. Životy tří osob pod jednou střechou plynuly celkem harmonicky, dokud se na scénu nedostala postava čtvrtá.

Čtvrtou postavou je myšlen profesorův přítel v knize nazývaný pouze iniciálou K, kterému se profesor snaží pomoci dostat se z podobných potíží a myšlenkových stavů, kterými si sám prošel.

„K byl skvělejší člověk než já, ale nedokázal pochopit, co se s ním děje. Rozhodl se, že pokud si zvykne na utrpení, tak bolest dříve či později přestane vnímat. Byl si jist, že ona jednoduchá ctnost opakující se bolesti ho přivede do bodu, kdy na něj bolest nebude mít žádný účinek.“¹⁷²

„Pamatuji si, jak uboze jsem odolával vlastnímu pocitu izolace, a nemohl jsem snést představu přítele v podobné situaci, která se navíc zhoršovala. A i tak, po tom co jsem ho přivedl do domu, jsem se držel zpátky se svou kritikou. Rozhodl jsem se jednoduše v klidu čekat, jaký efekt na něj bude mít nové prostředí.“¹⁷³

Profesor se prakticky snažil své přítele uzdravit změnou prostředí a navázáním kontaktu s opačným pohlavím.

„Snažil jsem se být katalyzátorem, který je dá dohromady. Při každé příležitosti jsem K nabádal, aby trávil čas v naší společnosti.“¹⁷⁴

„Mým nejdůležitějším úkolem, jak jsem to cítil, bylo udělat ho více lidským. Rozhodl jsem se, že plnit jeho hlavu příklady impozantních lidí bylo bezvýznamné, pokud to z něj také neudělá pozoruhodného člověka. Jako první krok úkolu jeho zlidštění, bych ho měl představit

¹⁷⁰ Doi, Takeo. The psychological world of Natsume Sōseki, Cambridge: Harvard University Press, 1976, str. 118

¹⁷¹ Natsume, Sōseki. Kokoro, London: Penguin Classics, 2010, str. 146

¹⁷² Ibid, str. 169

¹⁷³ Ibid, str. 169

¹⁷⁴ Ibid, str. 170

opačnému pohlaví. Nechat příznivý vánek vanoucí z oné laskavé říše, aby mu vyčistil krev ode rzi, která se v ní usadila. ¹⁷⁵

Tento způsob fungoval. K se brzy sžil s novým prostředím, což se ale postupem času stalo profesorským problémem a příčinou návratu úzkosti a neklidu.

„Zdalo se mi, že K připadal ženám pohlednější a více atraktivnější než já, a že má úzkostlivost dělala mou povahu méně přitažlivou vůči opačnému pohlaví. ¹⁷⁶

K si totiž začal rozumět s dcerou paní domu, do které byl profesor tajně zamilovaný. Pokaždé, když zahlédl dvojici samotnou, začal být téměř paranoidní a jeho vztah ke K byl poznamenán žárlivostí. O slečnu dceru ale bojovat nezačal.

„Přestože jsem se už rozhodl, stále jsem se držel zpátky. Víím, že kvůli tomu působím velmi nerozhodně, ale nevadí mi to. Má neschopnost jednat nevyklíčila z nedostatku vůle. Předtím, než se K objevil na scéně, nutkání uvést věci do pohybu blokovala nechut' padnout do pasti, jako kdysi. Po příjezdu K mě drželo zpátky podezření, že má raději jeho. Rozhodl jsem se, že pokud v něm opravdu našla zalíbení, pak nemá cenu vyznat jí lásku. ¹⁷⁷

Podezření, že by paní domu se svou dcerou za profesorskými zády intrikařily, pouze poukazuje na zhoršení jeho psychického stavu. K navrácení důvěry avšak profesorovi stačí být minimální náznak sympatií.

„Všiml jsem si, že se něco změnilo v postoji dcery. Obě dvě paní domu a její dcera nám poskytovaly ženskou péči a pozornost, kterou jsme potřebovali, abychom se dali dohromady po cestě, ale zdálo se mi, že dcera paní domu ke mně byla pozornější než ke K. Kdyby to bylo do očí bijící, cítil bych se nepohodlně, možná i podrážděně. Avšak těšilo mě, jak slušně se chovala. Věnovala mi větší část své niterní laskavosti způsobem, který jsem mohl rozeznat jen já. K si toho tudíž nevšiml. V mém srdci zněla škodolibá píseň vítězství. ¹⁷⁸

Sobeckost profesora se teprve s pokračováním děje rozvine. Hlavní zlom nastává v okamžiku, kdy K, který nemá ponětí o citech svého přítele k dceři paní domu, za profesorem přijde a prozradí mu, že by si chtěl dívku vzít za ženu.

„Umiš si představit můj úžas, když se K pustil do těžkopádného přiznání jeho zoufalé lásky k dceři paní domu. Strnul jsem, jako kdyby jeho slova byly kouzelnou hůlkou, která mě proměnila v kámen. Má ústa sebou škubla ve snaze odpovědět.

Mé celé bytí se zmenšilo na jediný koncentrovaný bod teroru a bolesti. Ztuhl jsem od hlavy až k patě jako kámen nebo ocel. Byl jsem tak strnulý, že jsem téměř ztratil sílu dýchat.

¹⁷⁵ Ibid, str. 171

¹⁷⁶ Ibid, str. 179

¹⁷⁷ Ibid, str. 189

¹⁷⁸ Ibid, str. 184

*Naštěstí tento stav rychle přešel. O chvíli později se mi vrátily lidské pocity. Polilo mě hořké zklamání. Porazil mě.*¹⁷⁹

Od této chvíle se K stává pro profesora nepřítelem. K, který byl předtím ovlivněn vírou, která odpírala pozemské slasti a mezi nimi i pouhou lásku k ženě, byl sám sebou zmatený a žádal profesora o radu.

*„Vysvětlil mi, že neví, zda má pokračovat nebo ustoupit. Podnikl jsem další krok a zeptal se ho, jestli by byl schopný ustoupit, pokud by se tak rozhodl. Slova ho zradila. „Je to utrpení“ bylo vše, co zvládl. A skutečně vypadal utrápeně. Kdyby nešlo o dceru paní domu, nalil bych balzám útechy na jeho zmučenou tvář. Chválil jsem se za to, že jsem se narodil se soucitem vůči druhým. Ale teď jsem byl jiným člověkem.*¹⁸⁰

Snaha o pomoc a péči v podstatě jediného nejlepšího přítele nahradila škodolibá útěcha z jeho utrpení.

*„Nyní jsem rozuměl, že ztratil cestu v labyrintu mezi jeho ideály a realitou, byl jsem přesvědčen, že bych ho mohl srazit k zemi jedinou ranou.*¹⁸¹

Profesor se rozhodl nejpodlejší způsobem využít vinu a zmatení, kterou K uvnitř sebe cítil. Připomněl mu větu, kterou kdysi K prohlašoval a kladl s její pomocí důraz na spiritualitu člověka.

„Vrátil jsem mu zpátky jeho prohlášení, že „kdokoliv bez duchovních ambicí je hlupák“ , slova, která proti mně použil při našem společném výletě kolem Bóšú (...)

*Přiznávám, že jsem měl mnohem krutější cíl než pouhou pomstu. Chtěl jsem těmito slovy zablokovat K cestu k lásce.*¹⁸²

Cestu k lásce mu profesor zablokoval tím, že sám za jeho zády požádal o ruku slečny dcery. Už mu nezáleželo na tom, zda dívka má radši jeho přítele nebo kohokoliv. Potřeboval ji získat dříve, než by ji mohl získat K. A když se tak stalo, začaly v něm hlodat výčitky svědomí.

„V tom momentě jsem cítil potřebu kleknout si před ním na zem a prosit o prominutí. Nebyl to žádný slabý impuls. Věřil jsem, že pokud bychom já a K spolu stáli v poušti, poslechl bych příkazy svého vědomí a prosil ho o prominutí. Ale ostatní byli v domě. Můj přirozený instinkt se držel na uzdě. A k mému smutku se nikdy nevrátil.“¹⁸³

Nemohl připustit, aby snad jeho budoucí žena a tchýně zjistily, za jakých okolností profesor požádal o ruku dceru paní domu.

¹⁷⁹ Ibid, str. 192

¹⁸⁰ Ibid, str. 201

¹⁸¹ Ibid, str. 202

¹⁸² Ibid, str. 202

¹⁸³ Ibid, str. 213

„Ačkoliv jsem vyhrál lstí, skutečné vítězství patří jemu . Tahle myšlenka se mi točila v hlavě. Jak mnou jen musí opovrhovat! Řekl jsem si a začervenal se hanbou.“¹⁸⁴

Avšak situace nabrala mnohem tragičtějšího rázu. K spáchal sebevraždu a profesor byl první, kdo ho našel. Jakoby s tím K počítal, zanechal po sobě dopis na rozloučenou.

„Ale byla to poslední slova dopisu, která mi probodla srdce nejostřeji. Zbytekem inkoustu dodal, že měl zemřít dřív a že netušil, proč žil tak dlouho.“¹⁸⁵

Profesorovi na sebe bere odpovědnost za smrt K. To on ho přece tlačil nazpět k duchovním ideálům, které byly v rozporu s jeho láskou ke slečně dceři.

„Nechtělo se mi plakat. Mým jediným pocitem byl strach. Tohle nebylo běžné zděšení podnícené tím, co jsem měl před očima. Co jsem cítil, byla hluboká hrůza mého údělu. Údělu, který ke mně promlouval z chladu těla mého přítele.“¹⁸⁶

Silné je, že v prvním okamžiku je strach nejintenzivnější emoce, kterou profesor cítí. Hrůza, že by se někdo dozvěděl, jakou roli sehrál při sebevraždě, byla obrovská.

„Pokaždé, když se mě někdo zeptal, vědomí mě bolestně zabodalo, a v pozadí slov jsem slyšel hlas říkající: Rychle, přiznej se, že jsi to byl ty, kdo ho zabil.“¹⁸⁷

Svůj hřích ale profesor nikdy nikomu nevyjevil. Žil s ním sám a zároveň se ničil. Zpočátku si myslel, že svatba ho přivede na jiné myšlenky, ale tvář jeho manželky mu naopak všechny ty děsy připomínala. Snažil se utopit v alkoholu, ale to pouze zhoršilo jeho depresivní stavy, a tak s tím přestal. Zkoušel se ztratit v knihách, ale ani to ho neuspokojilo. Když vážně onemocněla dceřina matka, věnoval se jí až do poslední chvíle snad ve snaze odčinit, co provedl svému příteli. Po té se snažil alespoň starat se o svou manželku, která o ničem neměla tušení, neboť by nesnesl, kdyby musela trpět tím samým vědomím jako on. Raději obětoval sám sebe.

„Popravdě, zabýval jsem se otázkou, co se sebou dělat. Měl bych pokračovat tak, jak jsem, jako chodící mumie odsouzená zůstat v lidském světě, nebo...kdykoliv jsem ve svém srdci zašeptal ono nebo, přepadla mě hrůza. Byl jsem jako muž ženoucí se na kraj skály, který se najednou přistihne zírat dolů do bezedné propasti. Byl jsem zbabělec, trpící přesně těmi muky, která sužují všechny zbabělce. Promiň, že to musím přiznat, ale tvá existence byla poslední věc, na kterou jsem pomyslel.“¹⁸⁸

Důvod, proč se profesor nakonec odhodlal k sebevraždě, byl, že náhle pocítil svobodu sdělit své tajemství někomu druhému v dobré vůli ho ochránit před zlem. Ke všemu zemřel

¹⁸⁴ Ibid, str. 216

¹⁸⁵ Ibid, str. 217

¹⁸⁶ Ibid, str. 218

¹⁸⁷ Ibid, str. 222

¹⁸⁸ Ibid, str.121

císař Meidži a s ním i doba, do které profesor patřil. Teď už neměl důvod zůstat a nést na ramenou tíhu svého hříchu.

5. Srovnání

Dílo Boččan se od všech dalších tří rozebíraných knih liší. Vybrala jsem si ho záměrně, abych poukázala na kontrast a změnu autorova přístupu při vytváření pozdějších literárních postav. Hlavní hrdina, naivní mladý muž, je v knize vykreslen jako vesměs pozitivní charakter. Ačkoliv nemá pevně stanovený životní cíl, nepropadá úzkosti a pocitu odcizení.

Sóseki využil postavy Boččana jako vzoru charakterně vyspělého člověka, který oplývá kladnými vlastnostmi, jakou je například smysl pro spravedlnost. Spíše než o vlastní spásu, se Boččan snaží napravovat pokřivené hodnoty okolí, ale naráží na tuhý odpor tradic a konvence. V prostředí venkova, kam ještě myšlenka uvědomění si vlastní identity a moderních společenských hodnot nedorazila, působí postava Boččana oplývající přesvědčením v dobro až nepatříčně. Dramatická změna v psychologii postavy během děje nenastává.

Zato hlavní hrdina stejnojmenného díla Sanširó se už více obrací k sobě samému a svým potížím začlenit se do reálného světa. Mladým studentem přijíždějícím z venkova do moderního Tokia Sóseki vytváří kontrast Starého a Nového Japonska, jinak řečeno střet tradic a modernity.

Nadšení a velká očekávání, která jsou v Sanširóově případě pochopitelná, brzy boří pocity neklidu a úzkosti, které ho přepadají vlivem nového prostředí, které není tak idylické, jak si představoval. Moderní společnost v něm budí strach, že jí nebude stačit. Ve snaze nalézt harmonii s okolím, se Sanširó stále ztrácí ve svých myšlenkách a není schopný si ani ujasnit, co vlastně chce.

Skrze postavy jako je profesor Hirota nebo spolužák Jodžiró je ovlivňován názory, které také nejsou spokojené s tehdejší stavem Japonska a volají po svobodě od útlaků tradičních hodnot, ale zároveň i od vlivu Západu.

Z chaosu hledá cestu skrze ženskou hrdinku Mineko, která představuje model moderní ženy. Na rozdíl od Sanširóa měla doma dost svobody na to, aby si vytvořila vlastní názor na svět. Ale podobně jako on hledala v tehdejší světě něco, co nemohla získat. Sanširó pro ni byl pouze stejně ztracenou bytostí a nemohl jí poskytnout to, po čem toužila.

Po ztrátě Mineko Sanširó propadá beznaději a pomýšlí na návrat domů, který pro něj představuje jistou formu útočiště před reálným světem. Nakonec však dochází k uvědomění, že Mineko byla podobně ztracená jako on, ale rozhodla se najít svou vlastní cestu. A on by provést to samé.

Co se týče hlavního protagonisty románu Sorekara, zde nám Sóseki předkládá model jedince zbaveného běžných starostí souvisejících se sháněním peněz na vlastní obživu. Daisuke je svým způsobem příkladem člověka, který má možnosti i čas maximálně se věnovat rozvíjení vlastní individuality. Sám si je také vědom, jaké štěstí má, když se může řadit mezi pár vyvolených, kteří se mohou věnovat svému intelektu a rozpoznávat své pravé touhy a nebýt pod každodenním tlakem společnosti. Daisukeho pýcha, že přerostl Staré Japonsko, hraničí až s arogancí. Na základech svého egoismu si staví vlastní svět zasazený uvnitř své hlavy jako úkryt před chybou, kterou provedl, když svému nejlepšímu příteli přenechal dívku, do které by zamilovaný.

Daisukeho vlastní svět neustále naráží na svět byznysu, ve kterém se pohybují jeho otec a starší bratr. On svou rodinou v podstatě pohrdá, ačkoliv se jí nechává podporovat. Neuvědomuje si, že sám je pokrytec, ačkoliv pokrytectví ostatních odsuzuje.

Řád Daisukeho reality se ale hroutlí, když mu po třech letech do života opět vstoupí jeho bývalý nejlepší přítel Hiraoka se svou ženou Mičijo. Hlavní hrdina je nyní konfrontován se svou minulostí a postupně skrze stavy úzkosti dochází k uvědomění, že tehdy, když dal přednost Hiraokovi před Mičijo, popřel sám sebe. Aby se mohl navrátit ke své přirozené podstatě a zklidnit svou rozbouřenou psychiku, potřeboval získat Mičijo zpět.

V momentě, kdy se zdá, že má hlavní hrdina harmonii na dosah, vše se začíná hroutit. Přichází o rodinu a pravděpodobně i o vytouženou Mičijo, což je pro Daisukeho nesnesitelná představa a na konci děje téměř propadá šílenství.

Román Kokoro je z části vyprávěn z pozice studenta, který se snaží rozluštit tajemství staršího muže, kterému říká profesor. Student je k profesorovi něčím neustále přitahován, a nenechá se odradit ani zpočátku chladným profesorským jednáním. Na pozadí odhalování minulosti staršího muže mladík řeší vztahy se svou rodinou a především s umírajícím otcem, kterého opouští na smrtelné posteli v záchvatu paniky, že by už se nikdy nemusel shledat s profesorem, který se rozhodl vzít si život.

Díky dopisu na rozloučenou, který profesor před svou smrtí mladíkovi poslal, odhalujeme pohnutou minulost muže, který skoro celý život žil s pocitem viny, a až doposud se s ním nikomu nesvěřil. V dobách, kdy byl profesor také ještě mladý student, po jedné křivdě přestal absolutně věřit všem lidem. Z izolace a známek paranoie jej dostalo teprve vlídné zacházení paní domu a její dcery, ke kterým se přistěhoval do podnájmu. Obnovená důvěra v lidství přiměla mladého muže, aby pomohl svému příteli dostat se z podobných potíží, kterými trpěl i on sám. Vše se daří, až do momentu, kdy profesor začne pohlížet na svého nejlepšího přítele jako na hrozbu, která by jej mohla připravit o dceru paní domu. Postava profesora začíná trpět

náladami hraničícími až s úzkostnou paranoiou. Nedokáže svému příteli dopřát svobodu v rozhodování, ani když jej K žádá o radu, zda o dívku požádat nebo raději ne. Jde mu pouze o vlastní ego a uspokojení touhy po harmonickém splnutí s dívkou, kterou miluje. Situace vygraduje, když profesor požádá za zády svého přítele o ruku dcery paní domu. Když se to K dozvídá, spáchá sebevraždu. Profesor si uvědomuje následky svého chování a bere na sebe vinu za smrt přítele. Tím se Profesor odsuzuje k trvalému odcizení a neschopnosti navázat důvěrný vztah s kýmkoliv, snad s výjimkou své ženy, která ale nevědomky slouží jako připomínka jeho provinění.

Kromě postavy Boččana, který slouží spíše jako morální vzor, Sóseki svým zkoumáním psychologických stavů a problematických mezilidských vztahů hlavních postav románů Sanširó, Sorekara a Kokoro reflektuje zápory moderní společnosti. Všechny postavy spojuje jistý pocit osamělosti, odcizení a deziluze spojené s dobou, do které jsou jejich osobní příběhy zasazeny. Sóseki skrze jejich osudy poukazuje na nebezpečí, která hrozí, pokud člověk nebude v harmonii sám se sebou, tedy se svou individualitou, a bude své já hledat mimo sebe a usilovat o jednotu s druhým člověkem v přesvědčení, že tak bude zachráněn.

6. Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit, jak vysvětluje pojem individualismus Nacume Sóseki a jakým způsobem se tato jeho osobní filosofie odráží v literární tvorbě.

V rámci bádání jsem se utvrdila v domněnce, že autorovy místy pohnuté životní osudy a atmosféra doby, ve které žil a tvořil, měly silný vliv na formování vlastního výkladu individuality. Především nechuť ke slepému přejímání západních názorů a myšlenek jako jediných univerzálních a správných jej nasměrovala na cestu k postupnému a bolestnému uvědomování si vlastní jedinečnosti.

Klíčovou zkušeností byl dvouroční studijní pobyt v Anglii, o jehož devastačních následcích na Sósekiho psychickém a fyzickém stavu jsem se v práci také zmiňovala. Ačkoliv se Londýnská zkušenost zdá na první pohled špatná, pro Sósekiho znamenala v podstatě začátek nové životní etapy. Díky uvědomění si vlastní individuality a nezávislosti na Západu, se autor dokázal zbavit úzkosti a začal respektovat sám sebe a svou japonskou identitu. Své poznání se rozhodl předávat druhým lidem, obzvláště mladým, u kterých hrozilo větší nebezpečí, že by se mohli dostat do podobné pasti jako kdysi on sám.

Sósekiho individualismus spočívá v porozumění vlastní jedinečnosti a jejím celoživotním rozvíjením a naplňováním, které člověku bude přinášet štěstí, díky dosažené harmonii se sebou samým. Důležitým prvkem je vyvarovat se přehnanému egoismu a snahy vnutit vlastní individualitu druhým. Základem je poskytovat okolí dostatečnou míru svobody v rozvíjení jejich individuality, jakou potřebujeme i my sami, a nezneužívat své síly ke zničení nebo zkorumpování lidské morálky.

Ve své literární tvorbě, hlavně v té pozdější, Sóseki představuje postavy vysokoškolsky vzdělané a trpící úzkostí plynoucí většinou z vysokého morálního standardu, který je odcizuje od společnosti. V průběhu děje se objevuje jistá posedlost a snaha o dosažení harmonie se svou „spřízněnou duší“, k čemuž když nedojde, tak postavy upadají do depresí, psychóz a v případě Kokora se uchýlí i k sebevraždě. Jedná se o postavy, které nerozumí sami sobě a snaží se najít vysvobození pomocí někoho druhého a zapomínají se přitom obrátit nejprve ke své vlastní individualitě.

Pomocí příběhů života ztrápených jednotlivců v moderní japonské společnosti se Sóseki snažil čtenářům ukázat, jaké následky může mít nerespektování individuality vlastní nebo okolí.

7. Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

- Culler, Jonathan. *Krátký úvod do literární teorie*, Brno: Host, 2002.
- Doi, Takeo. *The psychological world of Natsume Sōseki*, Cambridge: Harvard University Press, 1976.
- Fořt, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*, Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008
- Homma, Kenshiro. *Natsume Sōseki: a comparative study*, Osaka: Intercultural Research Institute, 1990.
- Keene, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction*, New York: Columbia University Press, 1998.
- Marcus, Marvin. *Reflections in a Glass Door: Memory and Melancholy in the Personal Writing of Natsume Sōseki*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2009.
- Natsume, Sōseki. *My Individualism and the Philosophical Foundations of Literature*, Tokyo: Tuttle, 2005.
- Natsume, Sōseki, Bourdaghs K. Michael, Ueda Atsuko a Murphy A. Joseph. *Theory of literature and other critical writings*, New York: Columbia University Press, 2010.
- Natsume, Sōseki. *And Then*, Tokyo: Tuttle, 2011.
- Natsume, Sōseki. *Botchan*, Tokyo: Kodansha International, 2005.
- Natsume, Sōseki. *Kokoro*, London: Penguin Classics, 2010.
- Natsume, Sōseki. *Sanshiro*, London: Penguin Classics, 2009.
- Pechar, Jiří. *Interpretace a analýza literárního díla*, Praha: Filosofia, 2002.
- Petrů, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000.
- Walker, Janet A. *The Japanese novel of the Meiji period and the ideal of individualism*, Princeton (New Jersey): Princeton University Press, 1979.

Internetové zdroje:

- Rubin, Jay, Natsume Soseki. *Soseki on Individualism. 'Watakushi no Kojinshugi'*, Monumenta Nipponica [online]. 1979, Vol. 34, No. 1.
Dostupný z: <http://www.jstor.org/stable/2384280>.